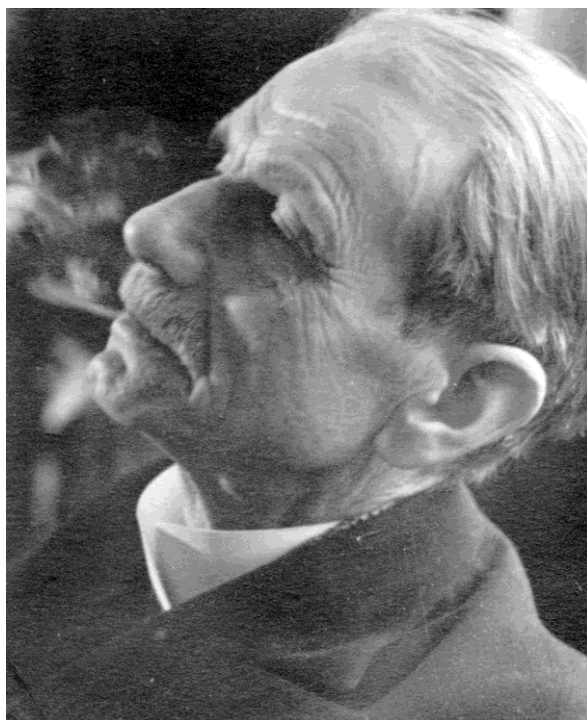
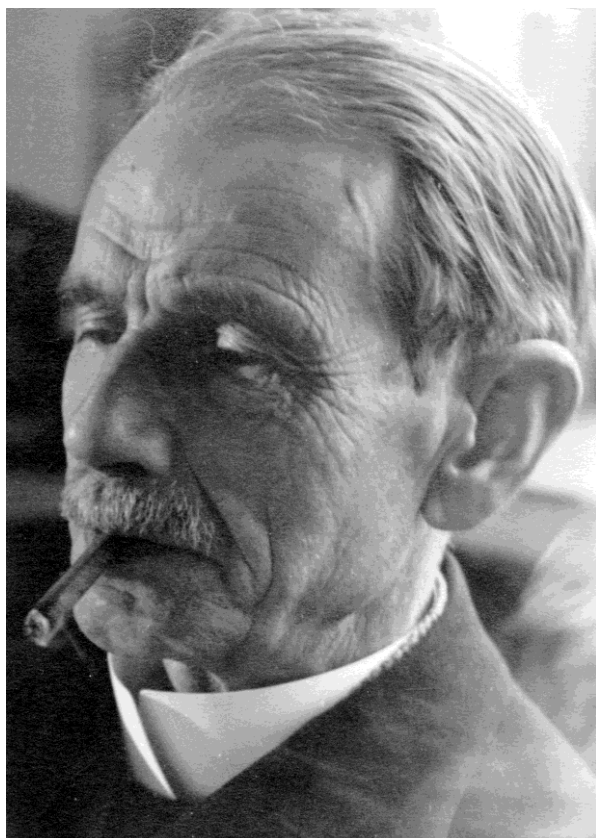
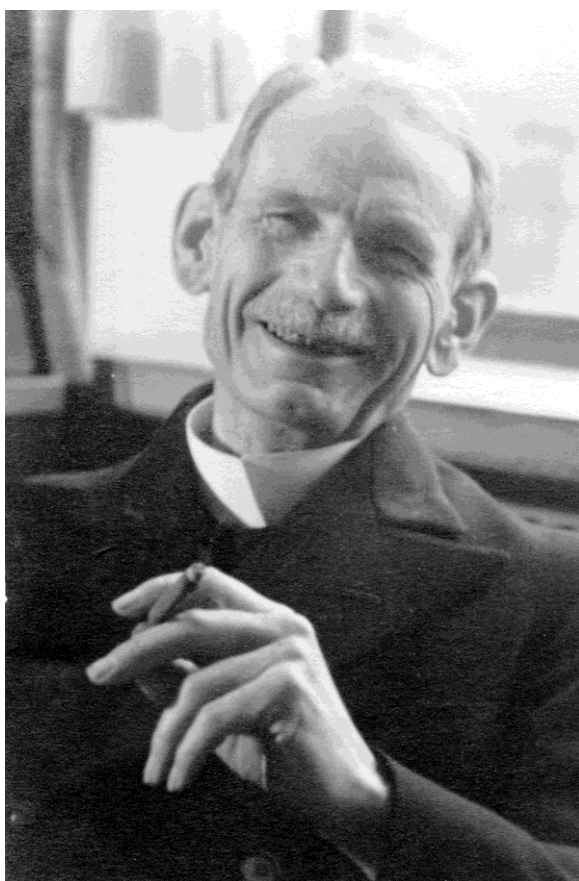

ANDERS PEDER OLSENs LEVNEDSSKILDRING
SKREVET OG INDSENDT TIL NATIONALMUSEET 1952

Anders Peder Olsen
Fotograferet februar 1941
Af Hans Breval

København december 1951.

Mit navn er Anders Peder Olsen, er nu pens. overpostbud. Jeg er født i Farum d. 15 marts 1871.

Min far var klokker Jens Olsen født 28-5-1837, min mor Karen Kirstine Bendtsdatter født 1-1- 1834. De var begge fra Vassingerød Lynge sogn, de havde bryllup i januar, et par dage før far måtte melde sig som deltager i krigen 1864.

Om deres liv og virke vil læseren få et nærmere kendskab til ved at læse bogen "Den gamle Klokker i Farum", som indeholder min fars erindringer fra hans fødsel til hans død. Bogen, som jeg har skrevet i samarbejde med min far, kan lånes på biblioteket, den er trykt og udgivet af Hagerups Forlag 1928.

Min far kom da gudske lov hjem fra krigen med hele lemmer efter at have ligget i tysk fangenskab i Kosel i 18 uger, da han blev taget til fange under stormen på Dybbøl d. 18 april 1864.

Far fik sin indkaldelsesordre, og til mødedagen var der kun nogle få dage så det gik jo lidt hovedkulds med deres bryllup, de havde jo nok været forlovede et stykke tid, uden at have tænkt på så nærtstående bryllup. men under disse omstændigheder var det nødvendigt, de måtte jo regne med at han kunne falde, og i så fald ville enken få pension, og derfor måtte de gifte sig i en fart, og nyde de få hvedebrødsdage der kunne blive dem tildelt, de kunne jo ikke vide om det ville blive de sidste.

Men nu var han jo kommet lykkelig og vel hjem fra sin farefulde post og kunne nu fortsætte med de afbrudte hvedebrødsdage, men det blev vel kun mellem stunder, at de kunne dyrkes, for nu skulle der jo også arbejdes, nu var han jo familiefader med kone og snart børn.

De skulle jo også have stiftet sig et hjem, det havde de jo ikke haft hverken tid, lejlighed eller råd til inden far drog i krigen. Mor havde styret huset for sin stedfader, og det vedblev hun med, medens far var i krigen, og da han kom hjem, fik han også sit tilhold der, indtil de kunne få noget for sig selv.

Moders stedfader ejede et lille sted på lo-12 td. land, som han drev efter datidens metoder, som ikke gav ret stort udbytte, og hvor hele kvægbestanden kun bestod af to magre køer, en sådan bedrift kunne jo ikke ernære en familie, derfor måtte han jo have et erhverv ved siden af agerbruget og det var væveriet, han som ung havde lært. Det var jo i den tid, hvor der i alle hjem blev kartet og spundet, så der var arbejde nok for en dygtig væver at tage fat på. Han blev altid benævnt kurvevæveren, og det stammede fra at hans far var kurvemager. I den tid var det jo meget almindeligt at give hinanden øge- eller tilnavne.

Da far som altid havde tjent bønderne, ikke havde lært noget håndværk, foreslog hans svigerfader ham, at han skulle lære at væve hos ham,

da han samtidig, medens han lærte, også kunne være en del behjælpelig, ligesom han jo også kunne ernære sig derved, når han fik det lært, hvad far jo også gik ind på.

Her havde de det også meget hyggeligt og rart hos den gamle, og han var jo også glad ved at han på den måde kunne få lov til at beholde mor til at styre hans husholdning. Mor var jo kun hans steddatter, men han holdt meget mere af hende, end af sine egne døtre, som også havde forsøgt at styre hans hus, men dem kunne han slet ikke enes med, derfor ville han kun have mor i huset. Mor var jo omgængelig og forstod bedre at overse hans fejl, hvad denne lille tildragelse beviser.

Bedstefar skulle en dag til mølle med en sæk korn, han skulle have malet, han drog da af sted med sækken på en trillebør, vinkede farvel til Stine og lovede han nok skulle skynde sig med at komme tilbage. I den tid var det meget almindeligt at man tog et "godt bæger" ved en sådan lejlighed, og sadde og fået adskillige "små sorte" under vesten, så det havde nær at blive lidt sent inden han kom i tanker om at skulle hjem med sin møllesæk. Bedstefar var selvfølgelig blevet noget svirende, men han hjulede jo af sted så godt han kunne, det var jo ikke sådan lige til at følge hjulsporet, men nu satte han børen fra sig, han trængte til at blive af med noget af det overflødige af de små sorte og går hen ved grøftekanten, men da han uheldigvis kom lidt for nær, gled han ned i grøften, og da der var temmelig dybt, kunne han ikke komme op ved egen hjælp.

Mor gik jo hjemme og var ængstelig for bedstefar da det varede så længe inden han kom hjem, hun gik stadig og spejdede om hun kunne se ham komme trillende på landevejen, men han kom stadig ikke. så begav mor sig på vej mod møllen for at finde ham, da hun havde gået et stykke vej, så hun at den herreløse trillebør stod der på vejen, hun skynder sig da derhen og ser at bedstefar lå i grøften. "Men dog" siger mor, "er det jer far som ligger her". (Dengang sagde man altid I og Jer til forældre og gamle folk) "Ja de æ min pie", sagde bedstefar. "Ka du hjælpe mig op jeg a gledet ned i grøften og ka inte komme op". Nu fik mor jo hjulpet ham op, hun tog da trillebøren og kørte den hjem, medens bedstefar gik ved siden af mor og roste hende i høje toner fordi hun var kommet og hjulpet ham. "De ska jeg inte glemme dig for, og du ska osse komme te å arve maj".

Det var vel ikke alle der havde taget en sådan situation med den ro og værdighed uden bebrejdelse, hvilket jo også er bevis på hendes omgængelige karakter.

Men det med arven havde bedstefar alligevel glemt, og der havde vel heller ikke blevet så stor en part til mor, da han havde fem af sine egne børn, som jo var født arvinger, men mor kunne godt have fortjent en lille anerkendelse for de år hun uden vederlag havde styret hans husholdning.

De havde det jo meget godt hos bedstefar, far hjalp jo til på væven og andet forefaldende

arbejde i marken og stalden, og mor passede huset ved siden af sit egentlige arbejde, og det var at sy guldhuer, det var datidens hovedbeklædning som bøndernes koner og også unge piger smykkede sig med dengang, men de længtes jo efter at få deres eget hjem, hvor de kunne bo for sig selv, men da der ikke var nogle ledige huse der i nærheden, måtte de jo vente til der blev det, og efter et halvt års forløb fik de da også en midlertidig lejlighed på en gård der i nærheden. Ejeren var nylig død, og garden skulle sælges, de fik da lov til at bebo stuehuset, men på de vilkår når gården blev solgt skulle de flytte.

Nu fik de jo anskaffet det nødvendigste bohue, som jo ikke fyldte ret meget i de store stuer, men de var jo lykkelige og glade for at kunne bo for sig selv, og så boede de gratis for at have opsyn med ejendommen, men da de havde boet der et år, blev gården solgt, og så måtte de jo flytte.

Nu måtte far jo tage sig en fridag for at begive sig ud i sognet for at opsøge en ny lejlighed, hvad der var et besværligt stykke arbejde, og han måtte trave vidt omkring inden han fandt et hus som var ledig, det lå jo ganske vist på et øde sted langt fra andre huse, men, mente far det kunne jo ikke have noget at betyde, og han skyndte sig hjem for at melde resultatet til mor, glad over at have endt sit hverv. Men da mor hørte hvor huset lå, sagde hun nej, i den ravnekrog ville hun ikke bo, hun ville hen hvor der boede mennesker som hun kunne tale med, Nå ja mente far, når mor ikke ville bo der, måtte de jo opgive den lejlighed.

Næste dag ville mor gøre et forsøg på at finde en ledig lejlighed, og gik straks til Farum by, hvor hun bedre kunne tænke sig at bo. Farum havde jo alting for alle udflyttere som en hel lille købstad, det var jo en stor landsby med kirke, kro, apotek og købmænd, flere gårde og mange huse, der syntes mor måtte være rart at bo, og hun var da så heldig at få en lille lejlighed som var ledig hos byens hjulmand, som var ugift og boede sammen med sin mor.

Her flyttede de så til, men boede der kun i to år, så skulle hjulmanden giftes og selv benytte lejligheden. Nu traf det sig så heldigt, at et lille hus som lå ved byens hovedgade var blevet ledig ved dødsfald. Huset ejedes af den Svaneskjoldske Stiftelse, som var et hus som lå lige overfor på den anden side af gaden og som benyttedes som fribolig af ugifte døtre af den Svaneskjoldske familie, men dette lille hus blev lejet ud til andre.

Huset var meget gammelt med lerklinede hvidkalkede vægge og stråtag, hvorpå sad en lille tykmavet skorstenspipe. Huset lå så hyggeligt ved hovedgaden, der dengang havde en dyb grøft hele gaden igennem, den løb lige forbi det gamle hus. Over grøften lå et bredt brædt ved indgangen gennem haven til huset. Foran huset var en lille blomsterhave, indhegnet af en tjørnehæk, op ad væggen voksede røde roser. Indenfor døren var en lille forstue og et lille kammer, yderlig to stuer og bagved et køkken med åben skorsten uden komfur - som dog anskaffedes senere -. Gulvet i køkkenet var belagt med toppede brosten og endelig et tørve- og

svinehus.

En meget stor have hørte også til huset, den var omgivet med et højt stengærde. Huslejen var 20 kroner om året, men så skulle far selv holde det vedlige.

De havde jo haft en større renselsproces inden indflytningen, da der havde boet en gammel kone som ikke havde taget det så nøje med rengøringen, gulvene var sorte som jord, så man ikke kunne se om det var ler eller brædegulve, hvad det dog viste sig at være da skidtet blev skrubbet af, men det fremhævede også ujævnhederne, for de gamle gulvbrædder var så forslidte, kun knasterne havde modstået sliddet og stod som små tappe rundt omkring på gulvet. Her måtte far jo høvle alle knasterne af så han fik et nogenlunde pænt og glat gulv, og efter de nu havde fået malet, hvidtet og tapetseret, flyttede de så ind og indrettede sig på bedste måde.

Nu fik far sin væv stillet op, den havde der ikke været plads til i den forrige lejlighed, da den fyldte det halve af den ene af stuerne, i den anden stue stod ved siden af bordet en slagbænk som benyttedes dels som sofa og dels som seng, når låget var løftet op, den kunne yderligere trækkes ud, så der kunne blive mange sengepladser i den, heri lå de to børn de dengang havde, senere efterhånden som der kom flere lå der fire, to i hovedenden og to i benenden.

Ved den anden væg stod dragkisten med fire kopper som pynt og midtpå stod uret, i hjørnet stod hjørneskabet med flasker og glas, stolene stod rundt omkring i stuen, på den ene side af kakkellovnen stod tørvekassen og på den anden side i kakkellovnskrogen stod en lænestol. Ved vinduet - hvoraf fandtes tre fag ud mod gaden og på solsiden - havde mor indrettet sin plads på en lille forhøjning, som ikke var større end der lige kunne stå et lille sybord og en stol, her sad mor og syede guldhuer, en ramme hvori tøjlet fastspændt hvorpå hun bedyrede det med guldpantiljer, paljetter, guldtråd og meget andet som blev syet i bestemte mønstre, ligeså tæt besat så der ikke sås spor af underlaget, denne ramme sad mor med i skødet lænende op mod bordet, hvorpå forskellige goldsager lå i små æsker.

Det var jo meget fint arbejde, som skulle udføres med stor akkuratezse og med et godt syn. Da hver huskone - som de kaldtes - der var ikke ret mange af dem - selv dannede mønster og tegning efter eget skøn, kunne man se hvem der havde syet dem.

Denne mors plads var tabu for os børn, den måtte vi ikke betræde, eller røre ved nogen af hendes sager, hvad vi blev indprentet med fra vi var ganske små, og der var heller aldrig nogen af os som overtrådte forbudet, vi måtte heller ikke gerne forstyrre hende i sit arbejde, og hvis vi havde noget at bede om, skulle vi altid henvende os til far, som sad ved væven, han kunne bedre afbryde sit arbejde for at opfylde det vi bad om, hvis det kunne opfyldes, ellers sagde han nej, eller hvis han var i tvivl rådførte han sig med mor som var højesteret, og hendes dom blev altid adlydt.

Mor havde jo syet mange huer i sin tid, trods det at det jo tog lang tid at sy sådan en guldhue, hvor lang tid det kunne tage husker jeg ikke, og en sådan hoveddækning fik de almindelig kun en gang, da den varede til hele deres levetid, og måske endda gå i arv til en efterkommer. Men en guldhue var dyr da den kostede fra 30 - 50 rigsdaler, der er 60 - 100 kroner, hvor meget mor havde i fortjeneste deraf ved jeg ikke, men det har nok ikke været ret mange rigsdaler.

De kom langvejs fra for at bestille huer hos mor, da hun nu engang havde fået ry for sine huer, det var som regel gerne hønsekræmmerne som kom langvejs fra på vej til København, de holdt da gerne i Farum kros rejsestald for at bede (fodre). De kom da til mor med deres bestilling af huer som de havde fået af konerne hvor de havde været på opkøb af høns og ænder, som de nu skulle ind og afsætte i København.

Disse hønsekræmmere var gerne nogle store tykmavede mænd, iført store kørekapper, et stort uldent halstørklæde var snoet dem flere gange om halsen og nåede helt ned til maven. Jeg har mange gange som dreng siddet og hørt deres diskussion, når de ikke kunne blive enige om til hvad tid huen skulle være færdig, da han sommetider havde lovet den færdig til en tid som ikke passede med den tid mor skulle have for at få den syet færdig, men det endte gerne i venskabelighed, og når så huen var færdig kom han og hentede den.

Det hændte jo også at der kom bestilling langvejs fra hvor hønsekræmmeren ikke havde nogen forbindelse, der måtte far jo selv vandre de lange veje for at aflevere den færdige hue. Jeg husker en gang at far havde måttet gå 4 mil for at aflevere en hue, som mor først havde fået færdig henad eftermiddagen, men da den skulle bruges næste dag, måtte far jo begive sig på vandring og nåede først dertil henad midnat. Efter nu at have fået de velfortjente penge for huen samt en kop kaffe, vandrede far så de 4 mil tilbage og nåede først hjem henad morgenstunden, dygtig træt, det havde jo været en drøj tur.

Denne huesyning faldt nu efterhånden bort af sig selv, de unge gik nu med hatte, så dem skulle der jo ikke syes nogle huer til, og der var nogle af dem som hidindtil havde gået med hue, som fulgte den nye mode og aflagde huen og pyntede sig med hat.

Det vakte jo en del forargelse af dem som havde beholdt deres hovedbeklædning, og der blev jo talt om den eller den, som havde aflagt huen og gik med hat - smidt huen - var det gængse udtryk, og der blev jo talt om hvor rædsom hun så ud, at sådan en halvgammel kone ikke skammede sig over at mage sig ud med sådan en hovedbeklædning og lignende. Jeg husker at min far en gang han havde afleveret en hue til en gårdmandskone, at manden udtalte sig med, efter først at have udtalt sin misbilligelse af den ny mode, at han hellere ville give sin kone en hue til 50 rigsdaler, end en hat til 10 rigsdaler.

Men moden gik jo sin gang trods alt, og der blev ikke syet ret mange huer derefter, det var da så kun nogle reparationer som mor udførte. Dette var nu lidt om mors specielle arbejde, sådan som jeg nu efter så mange års forløb husker det.

Far havde jo ikke i den forrige lejlighed haft plads til at opstille en væv, men i dette gamle hus var der så megen plads at den kunne stå der, selv om den også optog en stor del af lejligheden. Far købte da en gammel væv for to rigsdaler, den fik han så samlet og stillet op og nu skulle han så arbejde på egen hånd, hans læretid havde jo ikke været se lang, men da mor jo også havde en del kendskab deri, da hun i mange år havde været bedstefar behjælpelig ved væven, og de mente da ved fælles hjælp at det nok skulle gå.

Far fik da også snart sat væven i gang, og der kom stadig folk med deres hjemmespunne garn som blev vævet til lærred, hvoraf blev syet lagner, pudevår, skjorter og meget andet, og det var noget der var holdbart, der er måske noget af det der er til endnu.

Når et sådan stykke lærred - der kunne være 50 alen langt - var færdig, blev det rullet op af bommen presset og afleveret, samtidig med at det blev målt op da fars væveløn en vis sum for alen, hvor meget husker jeg ikke, men det har nok ikke været ret stor sum. Det blev så derefter rullet sammen så det blev som en lille tromle, så stak far sin stok ind i tromlen, for at have et håndtag til at holde i og så tog han tromlen på nakken og mor stak far en trepæleflaske i lommen, der skulle være til fløde som der altid vankede i tilgift, og så marcherede far afsted til stedet hvor de skulle have lærredet, og når far kom tilbage og talte alle disse mange penge op til mor som var kasseimester, ja så blev der jo fest. Kedlen blev sat over ilden til kaffe, der blev sendt bud til bageren efter hveder, flødeflasken blev sat på bordet og det var fløde, den var så tyk at den ikke kunne løbe ud af flasken, men mor måtte lirke den ud med en strikkepind. Ja så var der jubel og fest, det var nu sådan dengang hos far og mor, når noget var overstået, der være glædeligt eller sørgeligt, kedlen blev sat over og kaffen kom på bordet, for hos dem var kaffen en mildning i sorgen, men en yderlig glæde i glæden.

Far fik jo vævet mangt et stykke lærred i sin tid, men så gik det med væveriet som med huesyningen, det gik også af mode. Fabrikkerne kunne lave det meget billigere, og selv om det ikke var så godt og holdbart, så var det jo nemmere og billigere at købe det hos købmanden og de blev fri for det store arbejde med at karte og spinde.

Da der nu ikke var mere at væve, måtte far jo pille sin væv ned igen, den eneste fordel derved var, at der blev så dejlig plads i stuen. Væven havde far jo ikke brug for mere, og da heller ikke andre havde brug for den, blev den savet i stykker til pindebrænde, og der blev meget brænde ud af den, da der både var tømmer og bjælker i den af både bøg og eg, og da væven måske var over 100 år gammel,

så var brændet tørt og godt. Det var så den sidste gavn væven gjorde, og dermed var dens saga ude.

Hvorledes vævningen foregik, er meget udførligt forklaret i den før omtalte bog "Den gamle Klokke I Farum" hvor hans ungdom samt hans deltagelse i krigen 1864, både fra felten og hans fangenskab i tyskland er blevet meget udførligt berettet.

Her i dette gamle hus, hvor de boede i 20 år, har de levet deres bedste og lykkeligste tid, og her blev resten af den store børneflokk født, vi var 7 i alt, 5 drenge og 2 piger, og derfra har vi børn vores bedste barndomsminde, ikke på grund af gode pekuniære forhold, for det havde de slet ikke, især i de første åringer da familien stadig forøgedes og der stadig blev flere munde der skulle mættes, og da var det tider hvor smalhals var til stede, Jeg selv har ikke mærket så meget dertil, da jeg er den mellemste af flokken og var dengang så lille, så jeg ikke havde forstand derpå, og mad fik vi dog altid.

Efterhånden som de ældste af drengene blev så store at de kunne bestille noget, måtte de så ud at tjene hos bønderne, så var de jo fri for at skulle skaffe mad til dem, og de tjente jo også en lille sommerløn. Om vinteren havde bonden jo ikke brug for dem, og så måtte de jo have dem hjem igen, men så kunne det jo knibe når der var 7 forsultne unger som skulle have mad - et udtryk som er benyttet af mig, og som far og mor aldrig ville have brugt, dertil holdt de alt for meget af deres børn. De arbejdede ganske vist ihærdigt begge to, men fortjenesten var jo ringe i forhold til udgifterne, dog senere, efterhånden som børnene voksede til og kom ud at tjene og børneflokken blev mindre bedredes forholdene, og da deres kår også senere forbedredes havde de det ret godt.

Det gamle hus havde en dejlig beliggenhed lige ud til byens hovedgade og i byens centrum. Hyggelig og idyllisk så det ud, vid plads var der til alle sider, vi havde jo selv en meget stor have, og bag den lå en endnu større have med store gamle frugttræer, denne have hørte til før omtalte Svaneskjoldtske Stiftelse, men da denne lå omme på den anden side af gaden langt fra haven, og da vor have lå klods op af den, og da stakittet, som der dengang havde været om den, var rådnet væk, så var der frit kørsel, ja så havde vi drenge, trods det ikke var tilladt, gerne været derinde og samlet op inden frøkerne de kom.

Men trods alle de goder der var, havde det gamle hus også sine fejl. Taget som var af strå, var godt nok, men væggene var dårlige, de var jo lerklinede og ikke helt lune, så far måtte dække den nordlige side med halm og slå lister udenpå for at holde på halmen, og det luede jo også en del. Der faldt forresten gerne et stykke af væggen ned hvert år, som så far byggede op igen med mursten. Det hændte engang på en regn- og stormfuld nat, at vi alle blev vækket ved et forfærdeligt rabalder, vi for jo alle op af sengene for at se hvad det var for et spektakel, det var da hele den østre gavlvæg, der var

faldet ned, og var faldet ind i den store stue hvor far og mor lå og sov, heldigvis var de ikke blevet berørt, den nedfaldende væg lå da i en stor bunke på gulvet. Nå der var jo ikke andet at gøre end at gå i seng igen og vente til det blev dag, så måtte far jo mure det op igen, og da der jo stadig faldt et stykke væg ned, som så påny blev muret, blev der så tilsidst omtrent fire nye vægge, og huset blev bedre end det havde været før, og havde nok stået endnu, hvis det ikke var gået op i luer sammen med 7 andre nabohuse.

Den 1 maj 1872 blev far klokke og graver ved Farum kirke, da stillingen var blevet ledig. Der havde ikke været mindre end 16 ansøgere til pladsen, hvad der jo ikke var så lidt, især da dette embede ikke var så overmåde godt aflagt, men det var jo noget "fast", som han jo kunne udøve samtidig med at han kunne arbejde på væven. Han var da også den heldige at blive den foretrukne af de 16 ansøgere. Han var da klokke i 32 år, hans søn efterfulgte ham og var klokke i 38 år, og nu er hans søn klokke i tredje generation. Denne bestilling som klokke var jo at skulle ringe med kirkeklokkerne morgen middag og aften, han skulle besørge rengøringen i kirken og træde bælge på orglet under gudstjenesten. dertil var der jo hele kirkegården med alle gravene, som skulle passes og vedligeholdes, og en del forefaldende, hvad der kunne indtræffe ved forskellige kirkelige handlinger, som begravelser, bryllupper og barnedåb.

Det første far begyndte sin dag med, var at ringe om morgenen og det var kl. 5 hele året, der blev ringet hundrede slag, derefter blev slået bedeslagene, som var tre gange tre slag med et lille ophold imellem hver tre slag, disse bedeslag blev slået med hånden på kneblen, den næste gang far ringede, var kl. halv tolv, til denne ringning fulgte ikke bedeslagene, den havde nemlig ikke noget med det kirkelige at gøre, den havde den verdslige mission at kalde alle de i marken arbejdende folk hjem til middagsmaden. Det var noget sognerådet havde indført, og det måtte også betale for dens udførelse, den udførtes kun på hverdage. Den tredje ringning var ved solnedgang og foregik som morgenringningen med bedeslagene, hvis religiøse betydning var tre for gud fader, tre for guds søn og tre for den hellige ånd. På søn- og helligdage blev der ringet til gudstjeneste, første gang kl. 8 med den store klokke, anden gang al. 9 med den lille klokke og tredje gang al. 9,30 blev der ringet sammen med begge klokker. Der hørte jo lidt øvelse til at ringe med begge klokker på en gang, da hver klokke havde sin gang, men det måtte far jo vænne sig til, da han ikke kunne stille med to mand hver søndag når der skulle ringes sammen, men det fik far jo også snart lært, og det var jo også en ganske kort tid det varede, men han skulle ringe fra præsten forlod præstegården og til præsten trådte ind i kirken, men i det samme skulle orglet intonere, og der skulle far jo også være for at træde bælgen. Hvorledes far kunne klare det, ved jeg ikke, jeg var kun et år dengang da far blev klokke, men mor har nok været ham behjælpelig. Senere hen da børnene voksede til og

kunne hjælpe, havde han jo nok til at kunne assistere sig.

Lønnen som klokker var ikke en samlet sum årlig, men der blev betalt en fast sum for hver del af de arbejder han udførte. for morgen og aftenringning fik han 24 rigsdaler årlig, for middagsringning, som sognet måtte betale, fik han 8 rigsdaler årlig, for renholdelse af kirkegårdens gange og ledige gravsteder betaltes 4 rigsdaler årlig, for kirkens renholdelse fik han også en bestemt sum, hvor meget husker jeg ikke.

Det var hans faste årlige løn, dertil kom så de uvisse og tilfældige indtægter ved begravelser, bryllupper og barnedåb. Han havde jo også alle gravstederne på kirkegården, som han passede og vedligeholdte, men det blev betalt af gravstedsejerne efter aftale med hver enkelt, for der var jo forskellige priser alt eftersom hvor meget der var at lave ved dem. Priserne kunne variere fra 10 kr. - men det var kun ganske få, der betalte så meget - til 1 kr. årlig.

Det var nu ikke så lidt arbejde, der skulle udføres for de penge, hele kirkegården med alle gravstederne blev hele sommeren skuffet og revet, så at den kunne stå vel passet og revet til søndag når folk kom til kirke, og det blev den hver uge hele sommeren igennem, desuden var far behjælpelig, når folk kom med blomster, med plantning og vanding og lignende, det var noget som gik med i sommerens løb, men dengang regnede man ikke med at skulle have betaling for at have gjort en mand en tjeneste, der var mere hjertelighed og hjælpsomhed mellem folk dengang, som ikke straks blev honoreret, men blev på anden måde gengældt.

Begravelserne var dog dem, som gav det mest presserende arbejde, da der som regel kun var få dage til at ordne det i, og der var jo meget at lave, især når det var en større begravelse med pyntning, ringning og andet.

Det første far foretog sig, efter at have forhandlet med den som bestilte begravelsen, om hvad der skulle udføres, og det var at gå ud til skovfogeden og bestille et læs grangrene, som så skovfogeden næste dag afleverede på kirkegården. Så blev et par af os drenge sat i arbejde med at sortere grangrene, de fine som skulle bruges til kirkens udpyntning i en bunke og det grove i en anden, det skulle bruges dels til at dække gravens vægge med og resten blev hakket i småstykker, som blev benyttet til at strø på gangene fra kirkeporten til kirken og videre derfra til graven.

Medens vi er beskæftiget med det, går far i gang med at grave graven, som trods at det er en let og behagelig jord at arbejde i, da det kun består af sand og grus, så kunne han have mange kvaler med det arbejde, han kunne jo ikke grave lodret ned, men måtte lade gravens sider skrå meget, så den var et par gange større foroven end forneden, for ellers ville denne løse sandgrund skride ned, men trods disse forholdsregler, sker der af og til små skred, hvad der jo yderligere giver mer arbejde, men omsider bliver så graven færdig og bliver beklædt med gran på alle sider. Samtidig er mor gået i gang

med kirkens udsmykning med gran, guirlander og blomster, det var næsten altid mors arbejde da hun havde mere sans for det dekorative.

Mor bandt også kransen til folk, og en almindelig krans kostede 1 kr. (3 mark sagde mor altid). Skulle det være en lidt finere krans, kostede den lidt mere, der var jo også dem, som selv leverede blomster og grønt, så at mor kun skulle binde den, de slap med at betale 50 øre. Det var jo os drenge, som måtte bringe disse kranser til dem der havde bestilt dem, men nogle af dem blev også afleveret på begravelsesstedet, når vi så kom der og afleverede kransene, blev der spurgt om vi ville se liget, nå det var nu i grunden noget som vi ikke havde spor interesse for, men det ville vi jo ikke sige, og sagde da, at det ville vi nok. Så blev vi jo ført ind i den store stue hvor liget lå i kisten uden låg, her lå liget i sit hvide ligklæde med en salmebog under hagen og et lommetørklæde udbredt over ansigtet, det blev da taget af for at vi kunne se den døde ansigt, ja der stod man jo lidt og så på det blege ansigt, uden at føle hverken det ene eller det andet, men var glad ved at klædet blev lagt over ansigtet igen, som jo var tegn til at audiensen var forbi. Det bedste ved det hele var at jeg bagefter fik lov til at smage et stykke af søsterkagen.

Da vi så nåede begravelsesdagen, blev der jo en travlhed for os alle, vi var jo vokset til og kunne gøre gavn. Det var jo fra hjemmebegravelsesernes tid, dengang var der ikke noget kapel ved kirken, hvor liget kunne stå til begravelsesdagen, derfor blev det stående i hjemmet indtil det skulle begraves.

På begravelsesdagen samledes så hele følget i hjemmet inden de bar liget til kirken, men forinden havde de alle fået sig en forsvarlig frokost med al dertil hørende, så der var mange af følget som ikke var ganske ædru, og man så flere af dem der fulgte liget gående og dampe på cigar. Liget, som stod i øverstestuen (øvestuen) kunne de jo ikke få ud gennem døren, derfor måtte sprossen tages af vinduet så de kunne få kisten ud ad denne vej.

Så begyndte følget at sætte sig i bevægelse med kisten, frem til kirken, men så måtte en af os drenge møde med et par skamler, som blev benyttet til at sætte kisten på, når et hold af bærerne skulle skifte, vi måtte da stadig, hver gang der var skiftet, spæne for at komme foran med vore skamler, og det var nogle store tunge og klodsede skamler, som vi havde besvær med at bære.

Idet følget sætter sig i bevægelse med kisten, begynder kirkeklokkerne at ringe og vedblev dermed indtil de når kirkedøren, så holder ringningen op, kisten bæres så ind i den smukt pyntede kirke, hvor den sættes på et par skamler foran alteret, hvorefter så følger den kirkelige handling. Far har jo haft travlt med at lede det hele, han har jo ved denne lejlighed 6 mand til hjælp foruden os drenge, 2 mand i tårnet til at ringe, 4 mand til jordpåkastning, disse mænd fik hver en krone for deres arbejde, ja det lyder jo fantastisk nu i vore dage med de priser vi har nu, men de mænd var glade og tilfredse med det beløb, det var jo folk, som

havde en beskæftigelse som de kunne gå fra når det passede dem, skomagere, skræddere og lignende betragtede det som en adspredende forandring i det stille værkstedsliv. Medens nu den kirkelige handling foregår, må der jo holdes vagt ved graven hvis der skulle skride noget, hvad der ofte hændte, så måtte der jo tages fat og se at få skovlet det op inden de kom for at sænke kisten ned.

Når så talen var forbi, blev kisten båret ud og ned til graven, så begyndte kirkeklokkerne atter at ringe og vedblev dermed under jordpåkastelsen og indtil hele følget havde forladt kirkegården.

En begravelse som denne, hvor alle midler til at gøre et smukt og højtideligt indtryk, foregik jo kun blandt dem som man kaldte "bedre folk", det vil sige de mest bemidlede. Begravelsesernes mere eller mindre overdådighed foregik efter rang og stand og kunne variere fra grave man kunne gå ned i og sætte kisten, (dem har der dog kun været to af) og lige ned til en enkelt bar grav uden spor af pynt, men det var også i fattiggården, og når sognet skulle betale for deres begravelse. Så måtte der jo kun gøres det allernødvendigste. Der var et lille hjørne af kirkegården, hvor de fattigste blev begravet, og ved deres grav blev sat en pæl med et nummer på.

Jeg har mange gange som dreng siddet og hørt på underhandlingen mellem far og den som kom til far for at bestille begravelsen og de kunne være så forskellige.

Der forlanges nu det udført så smukt og stilfuldt som muligt, hvad de da begge er enige om, men da de så kom til betalingsspørgsmålet, så var enigheden forbi, så meget udbryder han forbavset, når far nævner summen, ja siger far så meget ska jeg ha, når jeg skal udføre al det du forlanger, men du kan jo få det lidt billigere når du slår lidt af på fordringerne, ja så endte det jo gerne, at enten slog han af på fordringerne og fik det billigere, eller også "bed han i det sure æble" og betalte, det forlangte. Men der var også dem der så stort på sagen, som uden at tale om pris, eller om hvad der skulle laves, han sagde blot, "Vil du lave det så smukt som muligt Jens Olsen", og derefter lagde han et beløb på bordet og sagde, kan du gøre det for det Jens Olsen", og i sådan tilfælde var honoreret langt større end det far ellers ville have forlangt, og så smykkede far jo kirke og grav efter eget skøn og gjorde sig naturligvis megen umage, fordi manden havde vist sig så kulant. Der gives også tilfælde hvor manden, efter at højtideligheden var forbi, kom hjem til far for at takke ham for den smukke pyntning og samtidig gav far et ekstra beløb, som far jo glad takkede for, og ligeledes glædede sig over at manden var tilfreds med arrangementet, sådanne tilfælde som ikke var helt enestående kunne jo godt opveje de mindre gode.

Det var jo kun når en begravelse foregik fra selve byen, at kisten blev båret fra hjemmet til kirken, hvis den døde var fra en af nabobyerne, der hørte til sognet, blev liget jo kørt, og hele følget var også kørende, her havde der jo også været frokost

først, hvorefter de dannede den kørende vognrække med kisten i teten, derefter familiens vogne og så fulgte de efter rang og stand, som enhver nok selv passede på, at han ikke kom ind hvor han ikke havde hjemme, det ville jo heller ikke tage sig ud, hvis en husmand med enspændervogn kørte foran gårdmændenes flotte tospænder.

Så sætter de sig i bevægelse og kører i skridtgang ad landevejen mod kirkebyen. Det var et flot og imponerende syn at se sådan et ligfølge, hvor der kunne være 20 til 30 vogne, alle med deres fineste vogne og sølvpletterede seletøjer, når de så nåede bybakke, som lå ved byens udkant, blev der gjort holdt, så blev kisten løftet af vognen, og alle stod af vognene og fulgte efter kisten, som blev båret gennem byen, hvor alle flagede på halv stang, medens alle vogne i en fart blev kørt til rejsestalden, hvor de stod medens begravelsen foregik, da den var forbi, kørte de alle til begravelsesstedet, men nu var det ikke mere i gående, men i skarp trav, og så blev der atter serveret et bedre måltid med alt, hvad der hørte til.

Det hændte tit at far blev budt med til dette efterbegravelsesmåltid, men det var ikke ret tit han efterkom det, da han jo havde så meget at udrette efter begravelsen med oprydning og meget andet, derimod når der blev bedt til andendags begravelse gik han gerne med, og det skete også ofte. Jeg har selv, da jeg var blevet noget ældre, også været bedt med tillige med far til disse andendagsgilder, som blev holdt for dem, som havde assisteret ved begravelsen samt enkelte naboer, der var jo som regel blevet så megen mad og drikkevarer tilovers fra den foregående dag, derfor måtte de jo bede nogen til at hjælpe dem med at fortære resterne, men når man kom til sådant andendagsbord, bugnede det med alle slags mad og drikkevarer, som ikke så ud til at være rester.

En sådan anden dag kunne til tider foregå ret gemytlig, for det var jo ikke altid at et dødsfald var så sørgeligt. Når det var en gammel aftægtsmand der var død, hvem de måtte svare en vis sum årlig, der var jo ingen grund til at sørge over at være fritaget for den byrde, eller det var en gammel tante hvorefter de havde arvet en del penge, var jo heller ikke noget at sørge over, og i sådanne tilfælde kunne det være ret morsomt at være gæst ved andendags begravelsesgilde.

At kime var jo en anden art ringning, som var at slå med et par trækøller begge klokker samtidig. Denne kimning anede far ikke det mindste om, hvorledes han skulle udføre den, da han blev klokker. Far forhørte da kirkeværgen om han kunne sige, hvorledes han skulle kime. Da den forrige klokker var blevet afskediget på gråt papir, kunne og ville far vel heller ikke spørge ham om hvordan. Kirkeværgen mente da, at far kunne udføre det på den måde, at han tog en knebel i hver hånd og slog skiftevis med dem på klokkerne, men den metode fandt far var rent umulig, han fandt så på at binde begge kneblerne på en stang og med stangen trække kneblerne op på klokkerne med små hurtige slag og

den metode benyttede far i mange år, men da der kom en ny knebel på den store klokke, og den var større og tungere end den gamle, kunne kimningen ikke mere gøres på den måde, men der blev så anskaffet to jern hamre til at slå på klokkerne med, men det viste sig snart, at de heller ikke kunne bruges. Klokkerne kunne ikke tåle at hamres på med det hårde jern, så anskaffedes et par hamre af hårdt træ, og de bruges endnu. Kimning blev kun benyttet ved kirkens store højtidssage, jul, påske, pinse til bryllup, hvad jeg nu vil berette om.

Ved bryllup havde far jo også en del at bestille, det vil sige når det var et større bryllup. Kirken blev jo pyntet med blomster og grønne grene, pytelige fine pottesplanter blev stillet ved alteret, dem måtte vi drenge rende rundt i byen efter, hos dem der havde sådanne fine blomster, som vi så fik lov til at låne, og vi måtte jo så også bringe dem tilbage igen, når højtideligheden var forbi. Det var mor som forestod pyntningen i kirken og lagde brudetæppet foran alteret og et tæppe udenfor kirkedøren, og så var der parat til at modtage bryllupsgæsterne og den lykkelige brud. Det var altid fredag et større bryllup blev holdt, som regel kl. 4 om eftermiddagen.

Når vi så nåede henad den tid brylluppet skulle være, gik far op i tårnet for at være parat til at begynde at kime, når der blev givet ham tegn dertil, men inden far gik op i tårnet, havde han måttet udstille sine vagtposter, som kunne give ham tegn, når brudekareten kom, og det var jo også noget at vi drenge kunne udføre, men vi skulle jo passe godt på, for der kom jo så mange vogne ved den lejlighed, for det var kun for selve bruden der skulle kimes, derfor måtte en af os stå på et sted hvor brudekareten kunne ses, så han kunne give tegn til den anden, som stod på et sted, hvor han var synlig for far i tårnet, og hvor han kunne give far tegn til at begynde.

Endelig kommer brudevognen kørende i susende fart, og der bliver nu givet tegn fra den ene til den anden, og far begynder med sin festlige kimning medens bruden stiger ud og går fulgt af sin far ind i kirken, medens kimningens festlige klang vedbliver, indtil bruden træder ind ad kirkedøren, så hører kimningen op, så fik far sig et lille hvil, som var hårdt tiltrængt, for det var et strengt arbejde at udføre, han måtte stå på et brædt, som lå i klokkestolen og måtte med begge hamre i strakte arme slå løs på kirkeklokkerne i en vis rytmisk takt, det var jo ikke til at udholde at udføre det ret længe uden at der måtte gøres nogle små umærkelige ophold og så kile løs igen.

Medens far nu hviler sig i tårnet, så måtte en af os drenge ind i kirken for at træde bælgen, og det var et arbejde, vi gerne ville have, for her var noget at se på, alle de festklædte bryllupsgæster hvorimellem der kunne være uniformer og trekantede hatte, og sådan noget, kunne jo fryde en drengs øje, det højtidelige der kunne være ved sådan en handling, havde vi naturligvis ingen sans for.

Da nu højtideligheden i kirken var forbi, og

brudeparret forlader kirken, begynder kimningen igen og vedbliver, medens de går ind i præstegården og stiger til vogns og kører så gennem den flagsmykkede by fulgt af alle de andre bryllupsvogne, så først når alle vognene var kørt forbi ophørte kimningen.

Efter at alle bryllupsgæsterne havde forladt kirken, kom alle byens koner, for at de skulle se kirkens udsmykning, og så bliver der jo en stor diskussion mellem dem om brudens dragt, om hun vil blive lykkelig, om partiet er godt eller dårligt, ja der var endda en, som havde set at bruden græd, om det var et godt eller dårligt tegn, hørte vi ikke, for vi drenge havde ikke hverken lyst eller tid til at høre mere på deres snak, vi havde nu travlt med at bringe alle de mange lånte planter tilbage, hvorefter vi skulle hjem for at nyde den traditionelle kaffe med hveder til.

Det var jo kun blandt honoratiores, at et bryllup var så overdådigt, almindelige folk holdt gerne bryllup på en søndag lige efter gudstjenesten, og kom gerne følgende ad til kirken, og der blev hverken kimet eller flaget, men der kan jo godt leves i lykkeligt ægteskab uden det.

Barnedåb gav ikke ret megen fortjeneste, de fleste fik jo gerne deres børn døbt om søndagen efter gudstjenesten, ved dem havde far ikke andet at gøre end at hente sølvkanden og sølvfadet inde i præstegården, hvor det altid blev opbevaret, og ligeledes bringe dem tilbage efter endt benyttelse, og det hørte med til bestillingen, men der var jo enkelte som havde barnebåb på en hverdag, der fik far et lille honorar, hvor meget husker jeg ikke, men det har nok ikke været ret stort.

Der var endnu et, som hørte med til fars bestilling som klokker, og det var at klemte med den store klokke i tilfælde af ildebrand, og det kunne jo indtræffe så vel om natten som om dagen. At klemte var, at man med kneblen slog mod klokken, ligesom når der blev slået bedeslag, men, her var det med lidt hurtigere slag som vedvarede uafbrudt et stykke tid. Det var jo meget uhyggeligt at høre denne ildevarslenende lyd, især hvis det var om natten hvor alle lå og sov. Det var jo en uhyggelig måde at blive vækket på, men alle vidste jo at det betød at der var ildløs et eller andet sted. Ja så var det jo om at komme op af sengen og i en fart få tøjet på for dem, som havde pligt til at møde ved ildebrande, og det havde enhver bosiddende mand i sognet.

Det vakte jo et vældigt røre i den ellers så fredelige by, folk kom farende ud af husene og spejdede til alle sider, de vidste jo ikke hvor der var ild, var det indenbys blev det jo snart opklaret, men hvis det var udenfor byen, var det jo ikke sådan lige på stående fod at få at vide, hvor det var. Nogle af dem for da op i tårnet, hvor far stadig vedblev at klemte - for at se om de derfra kan se hvor ilden er, og derefter løb de alle op på hovedgaden, hvor sognefogeden hjælper til med at alarmere ved at tude i byhornet langs ad byens hovedgade, men da han ikke er nogen virtuos på instrumentet, var det nogle rædsomme hyl han frembragte.

Snart efter kommer vognene fra gårdene med deres vandtønder med vand til sprøjten, og de ikke kørende af brandmandskabet springer op i vognene og kører så hen til brandstedet for at bekæmpe ilden. Når så alle var purret ud, og den sidste vogn var kørt, holdt far op med at klemte og gik hjem, så var hans brandpligt forbi, deri havde far det bedre end alle andre, medens de nu måtte køre til brandstedet, hvor de måske må være i virksomhed hele natten, så kan han gå hjem og i seng.

Kirkens renholdelse var jo at feje skidtet ud af alle de mange stolerader efter hver gudstjeneste, og der kunne jo ligge meget, særlig når det havde været sølet og sjasket føre, der var dog altid værst i mandfolkestolene, hvor der foruden al det andet lå gamle udsurte skråer og store skråtobaks-spytteklatter, den slags var der dog ikke noget af i frømtømmerstolene. Sådan kaldte man den række stole som kvinderne sad i. Efter fejningen skulle så alle disse mange stolerader aftørres, jeg husker at far indprentede os drenge, når vi var behjælpelig dermed, om endelig at støve grundig af i frømtømmerstolene, for det er noget, sagde far, som de ser nøje efter, men mandfolkestolene kan i godt gå lidt lettere over, for sådan noget tar de sig ikke af.

Det var nemlig sådan den gang, at mænd og kvinder sad hver for sig, mændene i den ene stolerække og kvinderne i den anden under gudstjenesten, sådan havde det jo været altid så længe som enhver kunne huske tilbage, så det kunne ikke være anderledes, det var jo en tradition, som det ikke var sådan ligetil at bryde.

Kirkens opvarmning, som også hørte med til fars mangeartede arbejder, blev ikke bekostet af kirken, den havde jo nok sat et par kakkellovne op, men den gav ikke hverken brændsel eller penge til dens opvarmning, så det måtte ske ved frivillige bidrag blandt sognets beboere. Far måtte da hvert år gå omkring i sognet med en liste hvorpå de kunne tegne sig for et beløb. Far gik jo ikke til dem alle, det var kun til den bemidlede del af dem, og så var der jo også nogle af de mindre bemidlede, som selv havde tilbudt at give et lille bidrag dertil.

Denne liste var far ikke altid så glad for at gå med, for der var jo dem imellem som kunne gøre et farlig vrøvl over at skulle af med disse penge, det var jo frivilligt, så de kunne jo bare have nægtet at give noget, men det ville de heller ikke, de skulle bare gøre lidt ophævelser inden de betalte, det var dog heldigvis ikke ret mange af dem, som gjorde indsigelser, men der var en af dem, som var særlig slem. Far sagde til kirkeværgen, at han ville han ikke gerne gå til mere med den liste, det var ikke fordi at beløbet var så stort, for han gav kun en krone. Kirkeværgen sagde da til far, at så kunne han lade være at gå til ham. Næste gang at far var ude at hæve penge til opvarmningen gik han så hans dør forbi og mente, at han var kvit med ham, men det viste sig også at være galt, for næste gang far traf ham, kom han jo farende imod ham. "Hvad er det jeg hører Jens Olsen, du har været omkring i sognet og opkrævet penge til opvarmning af kirken, men du

har ikke været hos mig, må jeg spørge af hvad grund". "Ja når du selv spør af hvad grund, så skal jeg sige dig, at det er af den grund, at du altid gør sådan et forbandet vrøvl, når jeg kommer og ska ha den krone, det er grunden, og da kirkeværgen hørte det sagde han, at så skulle jeg lade være med at gå til dig og derfor gik jeg din dør forbi". Han blev jo ganske tam og flov. "Nå- ja, men de var jo ikke meningen at han ikke ville give noget, han syntes bare at det skulle betales på anden måde. Han betalte så en krone og bad far om at komme til ham næste gang, når han var ude i det øjemed, hvad far også lovede, hvis han ville lade være med at gøre vrøvl, og senere var der aldrig vrøvl med ham, når far kom med kakkellovnslisten.

Der var jo dem som straks betalte det beløb, de var vant til at give, men så var der dem, som ikke fandt nogen grund til, at de skulle betale noget til kirkens opvarmning, da de aldrig kom der, hvortil far meget rigtig svarede, at det var jo deres egen skyld, de kunne jo bare komme, og de ville være velkommen, men så var der andre, som først skulle se på listen, om den eller den havde givet og hvor meget, så de derefter kunne sætte deres bidrag.

Denne liste var far ikke så glad for at gå med, og det var jo heller ikke ham, der havde iværksat indsamlingen, men kirkeværgen, da de jo ikke uden den kunne få varme i kirken. Hver lørdag aften hele vinteren måtte far fyre op i begge kakkellovne, da de skulle brænde hele natten for at få varmet kirken op til gudstjenesten om søndagen, og der skulle jo være et godt bål for at få varmet hele det store kirkerum op.

Det var da en yndet sport for os drenge, da vi var mindreårige, at få lov til at gå med far lørdag aften i kirken og se når han tændte ild i kakkellovnene. Inden far går hjemmefra, tænder han sin lygte, den skulle han jo have til at orientere sig med, da der dengang ikke var lys på gader og veje, derefter tager far ildkassen og lægger nogle tørvegløder deri, som skulle være til at gøre ild med. Kakkellovnene havde far fyldt om eftermiddagen med kul og brænde, det var lige til at tænde. Så går vi sammen med far ud på den mørke gade, så op til kirken, hvor der heller ikke var spor af lys, og hvor vi måtte nøjes med den belysning, som den lille søvnige lygte gav.

Det kunne hende, at der stod et lig i våbenhuset, der var jo dengang ikke noget kapel, derfor, når et lig ikke skulle begraves fra hjemmet men fra kirken, blev det gerne sat ind i våbenhuset aftenen før det skulle begraves, men det fandt vi ikke nogen uhygge ved, det var vi så vant til at se, og her var jo far med, og så var vi jo ikke bange for noget.

Medens far går i gang med optændingen, fornøjer vi os med at løbe op og ned ad den lange mørke gang imellem stoleraderne, hvor vores trin gav genlyd i det store rum, trods der lå måtter ad hele gangen. Her var jo så dejlig at lege gemmeleg i dette mørke, hvor man så nemt kunne gemme sig for hinanden, det kunne gispe lidt i en, når man kom ind i de allermørkeste kroge, men morsomt fandt vi det

alligevel.

Medens vi nu render her og leger, har far jo sit mas med at få tørvegløderne til at fænge an i kullene, der måtte jo pustes og kradses op i det, snart i den ene, og snart i den anden, men endelig får han det til at brænde så godt, at han mente, han kunne forlade kirken og gå hjem, og så kom det bedste af det hele, da vi kom hjem havde mor kaffen færdig og vi fik dejlig kaffe med hveder til. Det kunne hende at far endnu engang måtte op og se til ilden, men så var vi ikke med.

Honoraret for vedligeholdelse af gravstederne havde far i forvejen akkorderet med gravstedejerne med en vis sum årlig, som altid blev betalt bagud, nogle kom hjem til far og betalte, men de fleste måtte far selv gå til for at få sit tilgodehavende. Nogle af dem kunne der jo nok være lidt langt at gå til, dem som boede ved sognets grænse, men det gav jo penge, og dem var der jo hårdt brug for i hjemmet, det hændte jo at far som en ekstra tillæg fik naturalier, som flæsk, smør, æg eller en flaske fløde med hjem til mor, så turen blev jo meget godt betalt.

Der var særlig en gårdejer i nabobyen, som var en meget god betaler, hvad han var ved alle lejligheder, når far hos ham havde fået sine penge sagde han, du kan gå ind og hilse på vor mor, så har hun nok lidt til dig, da far så kom ind til vor mor fik han, efter først at blive trakteret med kaffe og kager, et stykke flæsk og en ost, og det var ikke helt små stykker.

Samme gårdejer har bibeholdt den gamle skik, at han hver jul gav julerente til dem som var i hans tjeneste og andre, som på en eller anden måde havde arbejdet for ham, og da far jo også havde arbejdet for ham ved at holde hans gravsted, fik far jo også julerente som bestod af flæsk, ost, smør og et stykke sigtebrød, som blev bragt os lige ind af døren af hans karl, som kørte omkring til de steder hans husbond havde givet ham ordre til at køre. Der var også enkelte andre som gav julerente, men den gode gamle skik var nu på retur, det var kun enkelte af de gamle som holdt den i hævd, da de døde faldt det bort med julerente.

Far holdt jo også en del gravsteder, hvis ejere boede i København, så måtte far jo gøre en københavnstur for at opkræve sit tilgodehavende der. Jeg har mange gange som dreng fulgt med far på sin københavnstur, og det var jo en stor begivenhed for os, når en af os fik lov til at følge med far ind til den vidunderlige og eventyrlige by, som man som dreng syntes at København var. Dog var det sjældent, at vi kørte med toget derind, de fleste gange gik vi hele vejen til København, trods at der var 3 mil at gå, men da vi havde en mil at gå til stationen, mente far, at så kunne vi lige så godt gå resten af vejen, desuden havde far en kunde i Buddinge, som han skulle besøge på vejen, og til Buddinge kunne man dengang ikke komme, uden at man måtte gå dertil, når man ikke var i besiddelse af et køretøj, og havde man først nået Buddinge, var der jo ikke ret langt til København, og så sparede vi jo rejsepengene.

Vi marcherede så en tidlig morgen ud ad landevejen mod København. På sådan en spadseretur måtte man jo have en stok i hånden ligesom far, en af fars gamle stokke blev da tilpasset efter min størrelse, og med den i hånden vandrede jeg sammen med far ad landevejen gennem skove og byer indtil vi nåede København. Det havde jo været en drøj tur at gå de tre mil, så jeg var jo dygtig træt, da vi nåede København, så jeg måtte jo bruge stokken lidt rigelig som støtte for trætheden, men vi havde ikke gået ret langt henad Nørrebrogade, før der kom et par drenge, som straks gav sig til at grine af mig og kalde på andre drenge. Kom her og se, her går en bondedreng med stok på, og de tog sig jo et vældig grin over det. Jeg blev jo noget harm over det, men far sae, det skal du ikke bryde dig om, lad bare som om du ikke hører det. Der var nu dengang et stort skel mellem land og by, og derfor benyttede de enhver lejlighed til at genere og håne hinanden. Men vi nåede da vores bestemmelsessted uden flere genvordigheder, godt trætte, hos en tante hvor vi skulle overnatte.

Næste dag begav vi os ud til dem far havde ærinde til, og de var næsten alle gamle bekendte af far, da de jo var født og opvokset i Farum og omegn, men nu var havnet i hovedstaden, hvor flere ikke havde mere forbindelse med deres fødeby end deres forældres grav.

Hos dem blev far modtaget som en kær gæst, og snart efter sidder de ved kaffebordet, medens der tales og spørges om alt og alle der hjemmefra, der spørges om den og den lever, om gården, hvor han havde tjent, og meget andet som besvares. Jeg sidder jo som en tavs tilhører og undrede mig over hvorfor de var rejst bort fra al det skønne og dejlige, som de efter deres udtalelser fandt, at der var. Efter der nu er blevet spurgt og svaret på al det, de ønskede at vide, må vi jo bryde op og begive os til det næste sted, hvor det samme foregår, men da disse indgående spørgsmål og drøftelser tager lang tid, bliver det jo ikke mange steder vi når at få besøgt, og da far ikke godt kan tænke sig at blive her inde mere end en nat, må vi jo lade resten vente til en anden gang.

Men nu skulle far hen til kræmmeren, som far altid benævnte manufakturhandleren med, og købe noget klædevarer med det samme han var i København. Vi går så hen til kræmmeren, hvem far altid handlede med, når han var i København. Far bliver så også venligt modtaget, og vi blev budt at sidde ned, inden vi begyndte at handle, forhørte han os om vores befindende, hvordan rejsen var gået og hvorledes høsten havde været, så først begyndte de at handle. Nu bliver de forskellige tøjvarer lagt frem på disken med anbefaling af kræmmeren, medens far kritisk undersøgte dets godhed, hvorefter far så det han syntes var det bedste, hvad kræmmeren også var enig med ham i, men da prisen blev nævnt så var enigheden imellem dem også forbi., så meget ville far ikke gi, det var alt for meget og han tilbyder en sum langt under det som var blevet forlangt. Nej min gode mand, siger kræmmeren, det kan De ikke få det for, men kan de give, og så nævner han en pris, en

del under det først forlangte, men som far endnu finder for høj, så der atter må gives et lille afslag, som far så endelig beslutter sig til at godkende.

Kræmeren havde nu så mange sjove fakter og gebærder, når et bud ikke var stort nok, så trådte han et par skridt tilbage og rystede på hovedet, og når endelig kunden havde fået presset prisen ned så langt som den kunne komme, så greb han sig i armen og sagde. "Av av hvor de dog kneb mig - som gerne var hans gængse udtryk, når en handel var afsluttet. Men selv om også far havde knebet ham, så skiltes de dog uden nag til hinanden. Far blev jo fulgt til døren med tak for handelen, og han bad ham om at komme igen en anden gang.

Det var jo en mærkelig måde at handle på, men det var en handlemåde, som alle benyttede sig af, og man kaldte det at prutte, forresten en mærkelig benævnelse om et forsøg for at få afslag i prisen.

Der blev aldrig pruttet ved køb af de daglige fornødenheder, det var kun når der købtes klædevarer, møbler og andre større ting at denne købemåde benyttedes.

Når nu en eller anden havde været i København og der havde købt sig en vinterfrakke eller en kåbe til "vor mor", blev dette køb jo beset og beundret af venner og naboer, men det der havde den største interesse var prisen, og når han så kunne prale med, at han havde fået den pruttet ned til det halve af hvad der var forlangt, så blev han jo beundret og set op til for sit handelstalent.

Ja sådan handlede man i "gamle dage" og så kunne der jo være en vis spænding mellem begge parter ved en sådan handel, om hvem af dem der gik af med sejren.

Da jeg nu har skrevet om det væsentlige af fars arbejde, vil jeg nu skrive lidt om mor.

Mor var jo den som var lederen og rådgiveren i hjemmet, og som i sidste instans afgav sin dom for eller imod, når vi børn ville have et eller andet ønske opfyldt, som vi så - ja jeg tør ikke sige altid, men næsten altid - rettede os efter, og hvis far havde en særlig opgave for, rådførte han sig altid med mor, om hvorledes sagen skulle gribes an, og selv om mor ikke havde noget specielt kendskab til sagen, så var hun i besiddelse af så megen sund sans, at hun kunne give et råd, som måske kunne give et fingerpeg til sagens løsning.

Mor var efter fælles overenskomst kassefører, far afleverede altid de penge han tjente til mor, og så sørgede mor for indkøbene til husholdningen og ellers sørgede for at få det til at rende rundt, hvad det tit kunne være vanskeligt nok.

Mors arbejde var jo at brodere guldhuer, men der var jo også meget andet at foretage i et hjem hvor der var 7 børn, men da husesyningen gav mere end det mor kunne indvinde ved at strikke, lappe og stoppe, blev disse ting udført af gamle koner, som gerne ville tjene lidt til hjælp til opholdet, dengang var der jo ikke noget der hed aldersrente, hvis de skulle have noget af det offentlige så var det fattighjælp, og det ville de jo

helst undgå, derfor måtte de jo påtage sig sådant arbejde som strikning, lapning eller at passe børn. Et lille hus havde gerne de fleste af dem, så det var jo kun til brændsel og lidt mad og klæder de skulle fortjene, og da denne fortjeneste ikke var ret stor, kunne det jo være skrald nok med at få det til at slå til, derfor måtte jo gerne deres børn understøtte dem efter evne, men det var jo ikke alle der kunne ernære sig selv af de gamle, for dem var der så ikke anden udvej end fattighuset, hvor de ganske vist havde opholdet, men her var de underkastet strenge regler, og mand og kone fik ikke lov at bo sammen. Det var jo set med nutidens øjne en barbarisk behandling af datidens udslidte gamle, men dengang mente man, at det ikke kunne være anderledes.

Vor strikkekone kaldtes "Karen Andres", og hun havde arbejde nok med at strikke strømper til alle os børn, foruden far og mor. Hun var jo en sjov gammel kone at se, ihvertfald for os børn, hun havde sådan et sjovt ansigt, når hun lukkede sin tandløse mund sammen, så stødte næse og mund sammen, så det lignede en knibtang, det kunne vi drenge ikke lade være med at grine af, hvad hun slet ikke tog fortrydeligt op, men lo selv med, men det mest komiske der var ved hende var den ejendommelige hikken som hun havde, den kom med en knurrende lyd langt nede fra og endte med et højt skrig og et spjæt medens næse og hage stødte sammen.

Når hun kom med de strikkede strømper og vi så skulle prøve hvorledes de passede, kom hun altid med nogle underfulde bemærkninger, som vi ikke. og vel heller ikke skulle forstå, som. "Den har den størrelse den ska ha, som hun sae pigen" eller, "Den er lige tilpas, som han sae manden". Hvad det var for en mand eller pige der sagde det, fik vi jo ingen besked på. Når hun afleverede sine strømper, fik hun altid en snaps brændevin, og den satte hun megen pris på, når den var skænket op, løftede hun glasset og sagde. "Skål min hals og glæd dig min strube. for nu skal du ha brændevin", og så slog hun den i halsen og sagde et langtrukket Ah-e. Hun drak aldrig mere end en snaps når hun kom, men den samme tale for snapsen holdt hun hver gang.

Efter at hun har fået sine strikkepenge og garn til nye strømper, samt en kop kaffe, indhylder hun sig i sine sjaler, hun havde gerne to-tre sjaler på og hilser farvel, udenfor døren giver hun et hik til afsked, vi kunne ganske vist ikke høre det, men vi kunne se at næsen og hagen stødte sammen.

Der var jo også et stort arbejde med at stoppe strømper, hvor der er så mange til at slide på dem, men det var et stykke arbejde som far selv udførte om aftenen. Far tænder først sin pibe, så går han hen i brændekassen og udleder en passende pind som han bruger til at stikke ind i strømpen under stopningen, så sætter far sig i lænestolen ved siden af mor, som sidder med sin ramme på skødet og syr på sine guldhuer, der kan de så, hver med sit arbejde samtidig sidde og underholde hinanden, trods at de hver især må have opmærksomheden på deres arbejde, for far sad ikke og bare rimpede hullerne sammen, næ, det var fint arbejde han gjorde, når han stoppede strømper, ikke en af trådene blev sprunget

over så fars stopning var lige så glat og pæn som om den var vævet.

Far havde, fra han var ganske ung, måttet klare sig selv og havde altid stoppet sine strømper selv, så han var jo øvet i det. Det havde far også fordel af at kunne gøre. da han deltog i krigen 1864, ikke alene at han selv kunne stoppe sine strømper, men der var jo kammerater, som ikke kunne stoppe strømper, dem byttede han sine gamle forstoppede strømper med og fik så et par nye i stedet, hvor der kun var et par småhuller i, og begge parter var glade for byttet.

Mor var afholdt af alle dem hun kom i berørelse med, hun havde nemlig sådan et lyst og let sind, dertil var hun også hjælpsom, og var behjælpelig hos naboer og andre, som trængte til en hjælpende hånd i en snæver vending, man skulle jo mene at en kone som mor, der havde så meget at bestille hos sig selv, ikke kunne få tid til at hjælpe andre, men det kunne hun. Det var blevet sådan en vane hos naboerne, når der var et eller andet, de ikke kunne klare, hed det altid, gå over til Stine, eller send bud efter Stine, og hvis mor kunne hjælpe så gjorde hun det. I barselaffærer var det altid mor der blev sendt bud efter hos naboerne, naturligvis sammen med jordemoderen, som jo godt kunne indtræffe om natten, hvor der så blev sendt bud over til Stine ved at banke på ruden og mor stod straks op og gik med, jeg kan endnu huske en nat, jeg vågnede ved at en bankede på ruden og hørte manden sige. "Stine kan du ikke komme med over, det er galt med mutter". Sådanne tilfælde foregik ikke så sjældent, da de alle var meget børnerige. ingen havde mindre end 6-8 børn.

Der var nu slet ikke tale om at mor fik noget for det, hvad hun heller ikke ville have, det var noget man gjorde, man hjalp hinanden, og så kunne det være, ved en eller anden lejlighed, at de viste deres erkendtlighed.

Var der nogle af naboerne som skulle i stadstøjet når de skulle ud til en eller anden fest, ja så blev der jo sendt bud over til Stine om at være behjælpelig med at komme i stadsen, det var jo særlig huetøjet som mor skulle hjælpe hende med at få den sat på sådan at det fine hvide lin kom til syne og hagebåndet blev hæftet op, og det var jo noget mor var ekspert i, og da huetøjet var det, som var mest synlig, var det jo om at få sat den sådan at alle dele på huen kom til deres ret.

Vort hus var et meget søgt sted af alle beboerne i sognet, da far jo var klokker og graver, kom de af sognets folk som havde én begravelse, bryllup eller andet, for at gøre akkord med far, om det han skulle udføre ved denne lejlighed. Da far jo også var væver, kom der jo også en del med deres hjemmespundne garn som far skulle lave lærred af. der blev også drukket mangan god kop kaffe i vort gamle hus, da alle de mange som kom til os i de forskellige ærinder, altid blev beværtet med en kop kaffe eller to, som de så gerne honorerede med en flaske fløde, en snes æg og lignende. Var de kørende, blev vognen kørt om bag huset og hesten

spændt fra og fik sit foder medens kaffen drikkes og passieren går.

Kirkegårdsconerne fra nabobyen kom ind til os, når de om søndagen skulle i kirke - for at lægge deres overtøj, så de kunne møde i bar figur i kirken, da de som regel var indhyllede i deres sjaler, og var det sjasket føre havde de. deres sko indpakket i et tørklæde, da de var gået turen med træsko på for ikke at tilsmudse skoene. Efter de havde afviklet sig alle sjalerne og fået skoene på, så måtte mor jo syne dem, se efter om folderne på kjolen sad som de skulle, medens de stod og vendte og drejede sig, så mor kunne se dem fra alle sider, men huetøjet måtte mor jo have sin særlige opmærksomhed med, at den sad som den skulle, da det jo var den som var mest synlig i hele kirken.

Efter nu mor har godkendt at alt sidder som det skal, begiver de sig så på vej til kirken, alle med salmebogen bærende foran sig med begge tommelfingrene ovenpå salmebogen, hvorpå lå deres hvide lomme-tørklæde som de benyttede når de græd under prædiken, alle ganske nøjagtig ens, siger så farvel til mor og går til kirke.

Når så conerne er gået bliver en af os drenge sendt afsted til bageren for at købe kager til kaffen som conerne skulle trakteres med, når de kommer fra kirken, men disse kager var kun små tvebakker, men vi kaldte dem for halvskillings krøder. Mor som altid regnede med skilling og mark, trods det at vi havde fået kroner og ører for flere år siden, gav os besked på at købe for seks skilling tvebakker, da der så blev givet tilgift, når vi så kom hjem med tvebakkerne fik vi en hver, som vi så gik hen og dyppede i vandspanden og sugede den vandopløste tvebak ind, det syntes vi smagte så dejligt og fandt også at det var morsomt.

Endelig kommer conerne tilbage fra kirke "Goddag igen Stine siger de, ja her har du os igen "Ja det er godt, siger mor, og jeg har også kaffen færdig. "Men har du kaffe Stine" siger de og slår begge hænder sammen af bar henrykkelse. "Det var dog dejligt" som om de ikke vidste at mor havde kaffe, og de havde vist nok været mere forundret, hvis mor ikke havde kaffe. Nu sætter conerne sig hen til bordet, som i dagens anledning var pænere dækket end til hverdag, med dug på bordet og de pæne kopper, som ellers stod til stads på dragkisten. Den første kop kaffe bliver nu nydt i tavshed. Tvebakkerne blødgør de ved at dyppe dem i kaffen, så den er lige til at suge ind. Da den første kop var drukket, bliver de jo budt en kop til, som de glædestrålende tager i mod, og nu begynder snakken at komme i gang, og den handlede jo om den prædiken, de havde hørt i kirken. "Hvor va de dov en yndi præken vi hørte i dag i kirken". "Nå va de det", sagde mor, "Hvad handlede den da om" "De va om skæven i broderens øje og blælken i ens eget øje, som man ikke bliver var, og hvor var det dov sandt alt hvad han sagde", og nu blev der jo en diskussion om den og den, som de mente, havde haft godt af at høre denne prædiken, især da de vidste, at de havde mange fejl. Efter at de nu havde diskuteret alle disse skæver i de andres øjne, dog uden at blive bjælken i

deres egne øjne var, tilbyder mor nu, for at komme til at tale om noget andet, en kop kaffe til. Det ville de nok have, men det skulle kuns være en lille dråve, men denne lille dråve bliver så til en hel kop fuld.

Denne lille ekstratår bliver nu hældt op i underkoppen og drukket deraf. Overkoppen bliver nu meget omhyggeligt strøget af på hånden, så den er ren og tør, så den ikke sætter "Ringler" på dugen når den sættes derpå, så ledes der efter et stykke brunt sukker i sukterskålen - af en passende størrelse, og så begynder drikningen af underkoppen, og den foregår i tavshed, da de må have hele deres opmærksomhed henvendt på denne drikkemåde, for der hører jo lidt ballancekunst med til at kunne holde underkoppen med tre finger-spids, ligesom munden også må gøres godt bred, men konerne de havde øvelsen.

Da nu denne lille ekstratår var drukket bliver underkoppen omhyggelig strøget af på den flade hånd, for at den heller ikke skulle tilsmudse dugen.

Vi drenge som jo havde været inde og overværet kaffedrikningen, sad nu og ønskede at de ville gå, for det var ikke for at høre på deres snak, at vi holdt os til, næ det var for at se, om de levnedde nogle af kagerne, for så ville de blive fordelt mellem os.

Lillebror, der havde bedt mor om en kage og fået den besked af mor, at han skulle vente til de fremmede var gået, men da han fandt, at det varede for længe inden de gik, så gik han hen til dem og siger. "Går i ikke snart", "Hvorfor det udbryder konerne forbavset, "Er du ked af os", men nu måtte mor jo forklare dem hvorfor hun havde sagt at han måtte vente med at få en kage til de fremmede var gået, og så længe har han ikke kunnet vente. Det morede jo konerne sig af og gav ham de kager der var tilbage, ja så var der jo ikke mere for os at blive inde efter, når de havde fyldt alle kagerne i ham, og så løb vi ud på gaden igen, ærgerlig over at have spildt al den tid til ingen nytte.

Nu rejser konerne sig og takker for kaffen og belaver sig på at gå, de må nu alle have deres træsko på og indhyller sig i deres sjaler og går.

Præstebørn, det vil sige børn som gik til præsten for at skulle forberedes til konfirmationen, kom også ind til mor for at lægge deres overtøj, medens de var til præsten. Nabokirken var nemlig underlagt vor kirke hvor præsten boede, derfor måtte børn fra nabosognet gå her til når de skulle gå til præsten, og det var en lang vej de måtte gå, der var dem, som havde over en mil at gå, og vinterdage kunne de jo være både våde og forkomne af kulde, og så var det jo godt, at de havde et sted hvor de kunne blive opvarmede og få tørret deres tøj.

De kom gerne den første dag de var til præsten, ind til mor og skulle hilse fra deres forældre om de måtte lægge deres tøj hos hende, de var blevet anvist hertil af det forrige præstehold, som også havde holdt til her, og mor tog, trods hun intet kendte til hverken børnene eller deres forældre, glad og venlig imod dem, endskønt der ikke var tale om nogensomhelst vederlag, for det var også noget man

gjorde, uden at tænke på, at det skulle honoreres udover det venskab mor vandt blandt mange af dem, og som varede i mange år. Der var endda et præstebarn som kom til mor og skulle hilse fra sin mor, om hun måtte lægge sit tøj her, ligesom hendes mor havde gjort, så det var altså næste generation.

Ja der var så mange der havde ærinde i det gamle hus, som man i dobbelt betydning kunne kalde for åben hus, da yderdøren om dagen stod åben på vid gab. Der kom jo også handelsfolk som gik omkring og falbød deres varer. Der var Pottekaren, som gik omkring i sognet og solgte lervarer for en pottemager. Det var en bestilling hun havde overtaget efter sin far, som kaldtes Krukkeniels, og hans far der havde startet forretningen, blev kaldt Fadelaus.

Trods bestillingen nu var overtaget af tredie generation, var der dog ingen af dem der havde drevet den videre end den var ved starten. Pottekaren havde nemlig alle sine lervarer liggende i to hankekurve, som hun bar i et åg over hendes skuldre. Denne byrde, - tunge var sådan et par fyldte kurve - gik hun med sognet rundt, og det var ikke underligt at hendes gang var tung og langsom, når hun rokkende gik fra sted til sted. Hun kom da også rokkende sidelæns ind ad døren til mor for at gøre en handel. Hun havde en meget dårlig udtale og snuppede ordene halvt af, allevegne hvor hun kom, sagde mor til husmoderen. "Dav mor" siger hun til mor. "Kaje gøre en handel i dav". "Ja" siger mor "lad mig se på varerne". Nu stillede hun så krukker, fade, skåle og potter op på bordet, medens hun samtidig siger hvad det kan bruges til. Den æ go te a ha katøfler i ha den æ go te å ha ævlskiver i osv. Medens mor nu udsøger de fade og krukker som hun har brug for, siger Karen "Sikke kønne børn a mor har", hvad mor jo smilte lidt af, at hun havde kønne børn, det vidste hun jo godt, hvilken mor har vel ikke det, men det var vist noget, som hun sagde alle de steder, hvor hun kom.

Efter at mor nu havde udsøgt det, hun ville have, kom det store spørgsmål om betalingen, som var et stort problem for Karen at få regnet ud hvormeget det blev, når det hele blev lagt sammen, hun vidste nok hvad hver enkelt ting kostede, men hun regnede med mark og skilling, de kost oet (otte) skilling, og de kost tael skilling, sagde hun når hun satte det hen, men disse mark og skilling skulle jo omsættes i kroner og ører, og det kunne Karen ikke hitte ud af, det måtte mor selv regne ud hvor meget det kunne blive. Efter nu at have fået en kop kaffe samler hun sine sager sammen igen og tager åget på nakken og siger. "Farvel moer, å tak for handlen", og går så sidelæns ud af døren og rokkede så afsted til det næste sted, hvor moer vel også har kønne børn.

Der kom også en kagekone - vi kaldte hende for Kavetine -. Hun gik også med et åg på nakken hvori et par store kurve, som var fulde af hvedebrød. Hun gik også milevidt omkring og solgte brød, men det var ikke ret tit at mor købte noget af hende, det kunne jo hænde, at mor kunne give os en

snegl, men det var ikke ret ofte.

Fiskermine, som kom helt nede fra Sletten, gik også omkring i sognet og solgte fisk, som hun havde i sin fiskekube, som hun bar på ryggen, men hende købte mor aldrig noget af, fisk var jo sådan dyr mad, og da far ikke holdt af fisk, var det jo en grund mere til ikke at købe den.

Kluderikke, som var i besiddelse af hest og vogn, så hun var mere velstående end de gående handelsfolk, trods hendes handel kun bestod af at opkøbe gamle klude og ben, men hun havde også til tider et eller andet stykke nyt klæde, som hun solgte, hvor hun kom frem. Nu havde vi også en lokal kludekræmmer, han var nu ikke så godt kørende som Kluderikke, da hans køretøj kun bestod af en trillebør og selv måtte agere hest.

Han var nu ikke glad for denne konkurrent, som kom her udenbys fra og tog fortjenesten fra ham, og da hun gav lidt mere for pundet end han gav, ville de jo hellere handle hende, derfor, så snart han fik at vide, at hun var i farvandet, tog han sin trillebør og gik fra den ene og til den anden og spurgte, om de havde noget til ham, så ville han komme lidt senere og hente det, der var jo ikke tid til at handle, det var jo om at komme til dem alle inden Kluderikke kom til byen, og når hun så kom måtte de jo sige nej til hende, da de lige havde lovet det til Hans Vilm, men han var nu også en udspekuleret rad, den gamle kludekræmmer.

Det gik dog kun til en tid, at han sådan kunne forudbestille sine varer, det gik jo op for dem, at hver gang han havde været der, så kom Kluderikke lige bag efter, derfor næste gang han kom, tænkte de, nå så er Rikke i farvandet, og så havde de ikke noget til ham, og lidt efter kom Kluderikke.

Der kom også bissekræmmer af og til ind til mor for at sælge noget af alle sine mange forskellige sager, han havde i sin vadsæk, og der var alt hvad man kunne tænke sig, lige fra smykker og ned til knappenåle og da mor jo syede, var der jo altid noget af sagerne, som hun købte af ham. Jeg husker ikke så meget, udover at det var en meget gammel mand med et langt hvidt skæg, han havde altid en masse at fortælle, da han jo kom vidt omkring og hørte meget, så han var en vandrende avis.

Der kom også hønsekræmmere der til byen, når de var på vej til København med al deres fjerkræ, som stod eller lå pakkede sammen i store tremmekasser, de holdt bare her i kroens rejseetald en times tid for at give hestene et lille hvil og et foder for derefter at køre videre til København.

Når det rygtes at de var der, skulle vi drenge jo gerne hen og undersøge tremmekasserne, om der var nogle ægte duer imellem, hvad der til tider var, så måtte vi underhandle med hønsekræmmeren om at bytte vore uægte duer med ham, hvad han i reglen var villig til, da hans duer kun skulle sælges til slagting og dertil kunne jo en uægte due være ligeså god som en ægte og måske bedre.

Der kom også en anden hønsekræmmer, men han var ikke så godt kørende som de andre, der havde hest og vogn, han havde kun en trillebør som han kørte sine varer på ind til København. Vi kaldte ham for Ole hønsekræmmer, når han nåede vor by havde han allerede gået, eller kørt med sin trillebør en mils vej, og havde så endda tre mil til at "køre" inden han havde nået sit bestemmelsessted. Han gik altid i et par fladbundede træsko, og kom gerne henad aftenstunden og gik så hele natten for at kunne være i København tidlig om morgenen.

Næste dag henad eftermiddagen, så vi ham komme tilbage med sin tomme trillebør og begive sig ad hjemmet til. Når han kom, fulgte alle byens drenge ham gennem byen, han var nemlig meget gemytlig anlagt og kunne godt lide at sladre med dem, medens han kørte med sit fjerkræ, som stak hovederne op gennem tremmekasserne og kikkede sig omkring.

Ham skulle vi jo også gerne bytte en ægte for en uægte med, men der var engang et tilfælde, under en bytning, at et par høns fløj op af kassen og stak af ud på marken, men til al held fik vi da fanget dem igen, og fik dem ind i kassen igen, og så kørte Ole hønsekræmmer videre med sin trillebør indtil han nåede Bagsværd, hvor han fik sig et par timers søvn i rejsestalden, og gik så videre til København.

Mine ældste brødre kom ret tidligt ud at tjene hos bønderne, vi var jo mange som skulle mættes, og når så et par af dem kunne komme ud, havde vi jo ikke dem til at skaffe mad til, og de ville også tjene lidt til hjælp til klæder.

Søsteren, som var den tredie, havde nok at gøre med at være barnepige, derefter kom jeg, som var den mellemste af hele flokken, jeg var da den som måtte hjælpe til med alt forefaldende, med bistand af de yngre brødre, og der var nok at tage fat på. Vi havde jo hele kirkegården, hvor vi var far behjælpelig med at luge, skuffe og rive, da hele kirkegården skulle være ren og nyrevet til om søndagen, når folk kom til kirke og besøgte deres grave. Vi måtte jo også træde bælgen på orglet om søndagen under gudstjenesten og ved andre kirkelige lejligheder. Det var nu et stykke arbejde vi ikke var så glade for. Det kunne gå an, når det var første tjeneste, som var søndag formiddag, hvor man så havde hele eftermiddagen til at lege i, men sidste tjeneste var midt på eftermiddagen, og det var trivielt at være indespærret her imedens solen skinnede og kammeraterne rendte derude og legede. Det gik an så længe man var i virksomhed med bælgetrædning, salmesangen kunne jo også have noget opløftende over sig, men da den hørte op, og præsten begyndte at prædike, så kom kedsomheden, nu skulle man her en stiv klokke time uden at kunne foretage sig andet end at høre på præstens prædiken, som jeg heller ikke hørte noget af, - hvad tænker vel en dreng på 9-lo år om synd og død og livets alvorlighed - nej jeg gik hen bag orglet og satte mig ved vinduet og så ud over de solbeskinnede marker, indtil jeg hørte det forløsende ord -Amen, Å, hvor det lettede at høre det, jeg for op og hen og trådte

bælgen ned, for nu skulle orglet i virksomhed til salmesangen, og jeg trådte nu med større iver og sang med på salmen af bar glæde over, at jeg nu snart var fri, og så havde jeg kun at låse kirkedøren og gå hjem med nøglen og var fri resten af dagen.

Vi måtte jo også ringe med kirkeklokkerne, da vi blev så store, at vi kunne magte den, Middagsringningen måtte vi meget ofte ringe, den skulle udføres al. halv tolv, og det var mange gange en ubelejlig tid for far, når han måske sad på væven og havde travlt, så måtte en af os gå, men vi måtte altid gå op på skolen, for at få det nøjagtige klokkeslæt af vide. Skolelæreren var nemlig også kirkeværge, og han ville have, der skulle ringes præcis al. halv tolv, og da han troede at hans ur gik rigtig, måtte vi jo gå til ham for at få den rigtige tid, nå det var nu ikke megen ulejlighed, for vi gik lige forbi skolen når vi skulle op og ringe, vi gik så bare hen til vinduet i skolen og så trak han sit ur op af lommen og viste det frem, så kunne vi selv se hvad den var. Dog kunne det jo hende, at det var noget ubelejlig med at rende i skolen for at høre hvad klokken var, når vi gik og arbejdede på kirkegården var det jo ikke morsomt at skulle rende hen til skolen for at høre hvad klokken var, især da vi godt vidste hvad den var, men vi undlod det dog aldrig, for selv om vi ringede på slaget kunne han måske have lagt mærke til at vi ikke havde været der, og da han jo også var vores skolelærer, var det jo ikke rart om han skulle få noget imod os.

Denne middagsringning var da ikke noget kirkeligt eller religiøst ved, derfor blev der heller ikke slået bedeslag ved den. Den blev kun ringet for at kalde folk som arbejdede i marken, hjem til middagsmaden som spistes al. 12. Aftenringningen måtte vi jo af og til også udføre, da vi var blevet så store, at vi også kunne slå bedeslagene, men denne ringning om aftenen holdt vi ikke meget af, det var jo ved den tid mørkt, ihvertfald var der bælgmørkt oppe i tårnet, og da vi jo så tit havde hørt de voksnes historier om spøgelser og genfærd, og at det var de døde som spøgede og gik igen når mørket var faldet på, så var det jo ikke så underligt, at man følte sig så underlig til mode på dette sted som kun var omgivet af alle de døde, - dog denne ængstelse havde vi kun i den yngre alder, senere hen, da vi blev ældre og blev man vant dertil, så anfægtede det os ikke spor -.

Vi sagde aldrig til nogen, heller ikke til far og mor, at vi ikke holdt af at gå op i det mørke tårn, det generede vi os for at sige, derfor når vi fik besked om at gå op og ringe til aften, tog vi stiltiende mod nøglen til tårnet og gik op for at ringe solnedgang.

Nu var det jo, om man på vejen derhen kunne få en eller helst flere drenge til at gå med op i tårnet, for når der var andre drenge med, følte man sig jo helt kry, og man var ikke bange for noget, men det kunne jo hende, at der ingen var, som ville gå med, ja så var der jo ikke andet at gøre end at tage mod til sig og gå derop alene. I en fart bliver nu tårndøren smækket op på vid gab og så op ad trapperne og ind i tårnet, hvor jeg i en fart far smækket lugerne op og stak hovedet ud af lemmen, men i det samme mærker jeg et sus forbi mine ører,

det var uglerne der havde tilhold der i tårnet, som nu så deres snit til at flyve ud på rov da lugerne blev smækket op. Nu går jeg i gang med at få fuldført ringningen, den kunne jeg jo ikke afkorte, men måtte slå de hundrede slag som var reglen og derefter bedeslagene, men så snart det sidste slag var slået, fik jeg i en fart lugerne lukket og så ned af trapperne med en fart, som blev hurtigere og hurtigere, for jeg havde det på fornemmelsen, at der var nogen, som løb mig lige i hælene, så snart jeg kom udenfor, blev døren smækket i med et smæld, så kunne de ihvertfald ikke komme ud, og med det samme at døren var lukket i, var jeg kry igen. Det var jo som sagt kun i begyndelsen, vi havde disse mørkerædsfornemmelser som jo faldt bort da vi blev ældre, middagsringningen generede os derimod ikke, men da var det jo også midt på dagen, og der var lys overalt. Morgenringningen besørgede far altid selv.

Om efteråret måtte vi køre sognet rundt med de planter som stod på gravene. Planterne kunne ikke tåle at stå vinteren over. Til denne kørsel benyttede vi vor gamle barnevogn, det var en lille kasse med to hjul under, foran sad et ben, og så havde den en lang styrestang. Denne vogn havde ellers gjort god tjeneste i sin tid, den blev erhvervet til den førstefødte og har vel næppe været ny dengang, og blev så efterhånden benyttet af os alle syv. I denne vogn blev så alle potteplanterne sat, jeg og en yngre broder spændte os for, en på hver side af den lange stang, og så travede vi afsted, snart i løb og snart gående, og det var lange veje vi kørte og der gik flere dage med det, men det var skraldt med udbyttet på de ture, der kunne jo være enkelte som gav en tiøre, og hvis vi en dag havde tjent en halvtredsøre, var det en stor dag.

Vi måtte jo også være far behjælpelig ved væven med de arbejder, vi kunne udføre, der var jo mange forarbejder når et stykke skulle sættes på væven, hvor til tider hele styrken blev sat i arbejde. Det første var at rende garnet, dertil benyttedes en meget stor vinde, som nåede fra loft til gulv, den var så stor, at vi drenge kunne køre karrusel i den, når den var stillet op, men det var noget vi stjal os til, når far og mor ikke så det, for det måtte vi ikke.

Når den var opstillet, blev der sat nogle kasser på gulvet, disse kasser var inddelt i rum, hvori lige kunne ligge et nøgle garn, så blev der lagt et nøgle garn i hver rum, gerne en 20-30 nøgler, der tages så en tråd af hver nøgle, som bliver samlet til en lok og fastgjort til vindens øverste ende, et stykke nede sad to pinde, her blev trådene ekset på dem, så kørte vinden rundt, garnet blev vundet i spiralform til man nåede enden, hvor der sad en pind, lokken blev da snoet om denne og så kørtes der tilbage igen indtil de to pinde blev nået, hvor trådene atter blev eksede, og man fortsatte så frem og tilbage indtil al garnet var vundet op. Her ved nøglerne måtte vi drenge jo stå vagt, for at passe på, når et nøgle var udløbet, da der så skulle knyttes et nyt nøgle til den endte tråd, men det kunne hende, at vi ikke havde været opmærksomme nok og pludselig opdager et

tomt hul i kassen, så må der jo råbes "Gevalt", og mor standser straks vinden - det var nemlig altid mor, der rendte garnet - så måtte mor køre lidt tilbage igen, medens at hun stadig ryster lokken for at finde den afsluttede tråd og får den ny tråd knyttet til, hvad hun jo også må gøre med alle de andre nøgler som var løbet ud og som vi i rette tid havde averteret deres udløbning, men det kunne hende, hun ikke kunne finde den udløbne tråd, så måtte en ny tråd bindes til lokken og så køre videre, når så far ved vævningen nåede dertil hvor tråden manglede, satte han det manglende stykke til. Når så al garnet var vundet op, blev det rullet af vinden i løkker så det dannede en kæde. Så skulle stykket sættes på væven, men først blev garnet sat i to kamme, hvor hver enkelt blev stukket ind på det bestemte sted for at kunne holde trådene eksede, så blev den øverste ende fastgjort til en bom hvorpå hele kæden skulle rulles. Denne bom stod far og drejede rundt, medens mor førte kammene, for dermed at få trådene til at ligge jævnt og glat på bommen, vi drenge holdt så stramt i kæden, for at den kunne komme til at sidde stramt og fast på bommen.

Til tider forsøger vi for morskab, en lille kraftprøve med far og prøver på om vi kan holde så stramt, så far ikke kan dreje bommen, hvad der også sommetider lykkedes, men det har nok været noget, far har ladet som, for at lade os få den fornøjelse.

Efter at vi nu havde fået al rendegarnet rullet på bommen, skulle der redes i, som det kaldtes, og det var at sætte trådene i et par andre kamme, far sad på den ene side af kammen og stak en krog igennem kammens øje, og jeg sad på den anden side og tog en tråd, hæftede den på krogen, som far så trak ind igennem øjet. Det var et arbejde, som vi begge måtte have hele vor opmærksomhed på, far med at finde det rette øje, og jeg med at tage den rigtige tråd, for de skulle tages efter rækkefølge. Det var forfærdeligt og kedeligt arbejde - i hvert fald for mig - at sidde der og tage tråd efter tråd og hæfte på krogen, og det kunne tage flere dage.

Det hjalp jo heller ikke på humøret, at man gennem vinduet kunne se de andre drenge løbe på gaden og lege, medens man sad her indespærret, nå alt får jo en ende, og det fik dette arbejde jo også, og det var dejligt at have det overstået. Jeg tror godt at far fandt det ligeså kedeligt, men han talte ikke om det.

Så var stykket færdig til at begynde at væve på, men først skulle der jo laves nogle spoler, som skulle være til islætten. Til dette arbejde havde vi en stor rok, med et meget stort svinghjul med håndsving, en rem fra hjulet førte hen om trissen, hvori sad en tap hvorpå spolen blev sat, en lille vinde stod ved siden med garnet, hvoraf den blev spolet, og så snurrede man med hjulet og havde snart en spole færdig, men man måtte være påpasselig og spole den sådan at den ikke flød ud og kom i urede.

Dette arbejde måtte vi drenge altid udføre, men her havde vi jo den fordel, at vi kunne lave på oplag, når blot vi sørgede for, at far aldrig manglede spoler, så kunne vi spole på de tider som passede os bedst. Så lægger far en spole i skyttelen og sætter

sig på væven og begynder at væve, og træder ned på den ene af skamlerne, der var to skamler under væven, disse betjente han med benene, skamlerne var forbundne med kammene, og når den ene skammel blev trådt ned gik den anden op, så der blev et gab i tråde så blev skyttelen med tråden kastet gennem gabet og bliver grebet med den anden hånd og den anden skammel bliver trådt ned så de eksede tråde lukker sig om de islættede tråde, som så får et par slag af vævebommen. Skyttelen bliver kastet tilbage igen og gribes, og sådan går det frem og tilbage med skyttelen indtil stykket er vævet færdig, og det kunne være en god stund.

Efterhånden bliver det vævede rullet fra en bom til en anden, medens det vævede bliver glattet med et knokkelben. Rendegarnet bliver efterhånden slettet med rugmelsklister, som bliver påsmurt med et par fiskebenskoste for at størkne garnet, da det jo dermed blev vådt, blev det tørret med en stor vifte, som var lavet af et par udsprede gåsevinger, den måtte vi stå og vifte med til garnet var tørt.

Dette er nu i korthed fortalt hvorledes dette håndværk - og man kan også godt kalde det for husflid, da det blev dyrket af mange som sådan ihvertfald i fortiden - foregik i alle sine enkeltheder, måske kan der være en eller anden huskefejl, det er jo vel en 65 år siden at far holdt op med at væve.

Når bønderne havde brug for en dreng til en dags arbejde eller to, så måtte vi jo også hjælpe til der, og det var om efteråret, når der skulle tærskes, vort arbejde bestod i at køre tærskemaskinen, ja det lyder jo flot at man kørte, man gik og travede rundt i omgangen med en kæp i hånden, for at jage hestene, når de begyndte at sakke bagud. Det var et meget trivielt arbejde at gå her rundt og rundt en hel dag, i dårligt vejr og regn gik man med en sæk over hovedet til beskyttelse mod regnen, og dårligt vejr var det altid, når der blev tærsket, da de jo ikke kunne arbejde udendørs, og tærskningen foregik jo indendørs, undtagen for køreren af tærskværket.

For at frigøre mig for at trave rundt der hele dagen, hvor jeg sled meget mere på træskoene, end jeg fik for det - lavede bonden et stillads ovenpå bommen, så jeg kunne stå der og passe kørselen, der blev jeg ganske vist fri for at trave, men så til gengæld stod man der og blev så forkommen af kulde, da man jo slet ikke fik rørt sig.

Så prøvede han på, om han ikke kunne spare denne dreng, og han satte så et brædt fast på bommen, fra brættet stak en ståltråd frem, og når så hestene begyndte at sakke bagud, så stak ståltråden dem i halen, og så for de jo frem igen. Det gik også meget godt et stykke tid, men tilsidst blev hestene ked af det stikkeri og slog med begge bagben mod bommen, så den splintredes, og det store kamhjul gik midt over, og så var de jo færdig med at tærske en god stund, inden den blev gjort i stand.

Hvad vi fik for arbejdet, husker jeg ikke, men det har næppe været mere end en 25 øre for sådan en dag, men så fik vi jo maden.

I vogtertiden havde vi også arbejde med at passe bøndernes løsgående kreaturer, at de ikke kom

på forbudte steder, som nærmest var roestykket, da al sæden ved den tid var kørt hjem. Vi skulle jo også passe på, at køerne blev på vor egen græsmark og ikke søgte andre græsgange, og endelig passe på, at de ikke kom hen og fik smag på roerne, for havde de en gang fået smag på dem, var de ikke til at holde derfra.

De kunne også pludselig få i sinde at stikke af, der var altid en imellem dem, som var anfører, såsnart den gik, fulgte de andre straks bagefter den, og så travede hele flokken afsted, indtil de fandt et sted, der var noget at gnave i, hvis man da ikke i tide har opdaget deres skumle hensigter og fik dem standset i farten, og det kunne man ved at råbe dens navn, - de havde alle hver sit navn - og i en streng kommandotone spørge, hvor den skulle hen, og hvis den ikke reagerede på det, så blev den jo skældt ud med de allerværste skældsord man kunne finde på, det kunne da som regel få den til at standse sin gang og dreje hovedet for at se efter en, eller den endnu må få et par skarpe henvendelser om at vende om, opgiver den så denne tur og går tilbage med hele flokken.

Det var just ikke noget strengt arbejde at vogte disse 20-30 kreaturer, når blot man stadig havde øje med dem, og straks kunne stoppe dem i farten, når de ville til at stikke af, men det man døjede mest med var ensomhed, det kunne være så forfærdelig trist at gå der hele dagen uden at se et eneste menneske, uden andet selskab end de dumme køer, derfor måtte man jo, for at få lidt adspredelse, finde på et eller andet til at forslå tiden med, sidde og snitte i en pind, prøve på at lave en fløjte, eller få fat i en roe, det var et dejligt materiale at snitte i, den kunne man lave en dejlig båd og da der også var en grøft med rindende vand, kunne jeg jo mere mig med at se den sejle henad den, det var jo meget fornøjeligt og al kedsomheden var nu glemmt, men det værste ved det hele var, at jeg havde glemt køerne, som jeg nu pludselig kom i tanker om, og med bange anelser farer jeg jo hen for at se efter dem, men de var væk allesammen.

Jeg tager nu min pisk, smider træskoene og løber alt hvad jeg kan spæne for at finde dem, og fandt dem snart i naboens roestykke, hvor de alle stod og gafflede i sig.

Nu fik jeg jo travlt med at få dem gennet ud af roestykket, og det ville de jo ikke forlade godvillig, så der måtte jo mange drøje piskeslag til, inden jeg fik drevet dem ud og jaget hjem på vor egen græsmark. Da der nu var kommet lidt ro over dem, og jeg mente at kunne gå fra dem, gik jeg jo hen til roestykket for at besigtige skaden. Heldigvis var den dog ikke så stor som jeg havde troet, de havde jo gnavet toppen af et lille hjørne og revet et par roer op med roden, dem måtte jeg jo plante igen og jævne og glatte på de værste spor, så det næsten ikke kunne ses, men det værste ved det var, at det ikke var vort eget roestykke, de havde været i, for så kunne jeg have sluppet med at blive skældt ud af manden, men nu ville jeg også blive udskældt af naboen, hvis jeg da slap med det.

Når man nu var engageret til sådan en

vogtetur, så var det jo om at få lavet sig en pisk, for uden den ville man ikke blive agtet og respekteret af andre vogterdrengene, og køerne lærte også snart at have respekt for den. Pisken, som var en tre fire alen lang, slyngede man selv af hyskensnor, den var tyk foroven og blev tyndere og tyndere mod enden, hvori sad et lille knald. Skaftet var meget lille, kun en halv alen lang. Sådan en pisk må man først øve sig i at håndtere, da der hørte lidt øvelse til at kunne svinge den over hovedet og slå nogle vældige skrald med den.

Da man så opnår dagen, at man skal i funktion, møder man på gården med sin vogterpisk hængende op om nakken, medens den lange snært er slynget om livet, man får så ført sin davre, der består af en spegesild og et par stykker fedtebrød, og jeg får da så min smurte mellemmad i en madkasse med ud i marken. Så bliver køerne sluppet løs af stalden og bliver drevet ud i marken, men først må der stilles vagt ved de forskellige agre hvor køerne ikke må komme, der er de nysåede sædstykker og særlig roestykket, hvor der må sættes ekstra vagt for at de ikke i forbifarten skulle nappe sig en bid, men trods det kunne det hænde, at en af dem napper en roe som den må gå med i gabet, da den under marchen ikke kan komme til at æde den, men den fik koen ikke megen glæde af, for så snart vi kom på græsmarken tog jeg roen fra den, for at den ikke skulle få smag på roerne, og jeg kunne jo også få brug for den til at have noget at snitte i.

Så snart de kom på græsmarken gav de sig straks til at æde, og så længe de ikke havde ædt sig mætte, var der jo fred og ingen fare, og når de var mætte så lagde de sig for at tykke drøv, og så mente man nu, de lå allesammen, så kunne man nok give sig ilav med et eller andet til tidsfordriv, men jeg opdagede jo snart at det var den farligste tid at forlade dem, for pludselig kunne en få i sinde at rejse sig, og så rejste de andre sig også, og så gav de sig ikke til ad æde, men en gik i spidsen, og alle de andre bagefter, og var man der ikke lige straks og kunne stoppe dem i tide. Ja så gik de, og gik uden noget mål og standsede først når de fandt noget ædeligt, det var dog kun i begyndelsen, at de gik uden mål, siden når de havde opdaget de gode bidder, havde de altid et bestemt mål når at de stak af, og jeg vidste også hvor jeg kunne finde dem.

Al. halv tolv kom pigerne og skulle malke, til den tid måtte jeg så have køerne gennet hen på malkepladsen, det var en bar plads, hvor der ikke var noget at gnave i, så de kunne stå lidt mere rolig under malkningen. Det var jo et oplivende moment at de kom, at se andre mennesker, nogen jeg kunne tale med, selv om jeg ikke havde noget særligt at tale med pigerne om, så alene deres nærværelse lavede jo svært op.

De havde også min middagsmad med i en krukke, som de så giver mig. Jeg går så hen og sætter mig på en grøftekant og sætter krukken imellem benene og søber af krukken, halvkold var den jo gerne, de havde jo kørt og skvulpet med den i mælkevognen hjemmefra og ud i marken, så det var ikke så underligt at den var kold, opvarmed mad fik

jeg altid, da middagsmaden blev serveret al. 12, og der skulle malkes al. halv tolv, så kunne jeg jo ikke få af den nykogte mad, men måtte have mad fra dagen før, men så vidste jeg jo også altid hvad jeg skulle have til middag.

Jeg skynder mig med at spise, den gled jo hurtig ned, jeg brændte mig jo ikke på den, og går nu hen for at underholde mig med pigerne, hvilken underholdning bestod af, at jeg stod og hørte på, at de sang deres kærlighedsviser om ulykkelig kærlighed, efter at have hørt noget på det, går jeg hen og finder mig et rugstrå som jeg stikker ned i en fyldt mælkespand og suger den nymalkede lunkne mælk op gennem strået, det syntes jeg smagte så dejligt, men denne malkning varede jo kun en halv times tid, så kørte de igen med deres mælk, og så var jeg igen alene med alle mine køer, og sådan gik den ene dag efter den anden med ensomhed og kedelighed, og andre vogterdrengene havde det på samme måde, det var yderst sjældent vi kunne komme sammen, det eneste samkvem vi havde, var igennem vogtersangen, hvis man kan kalde det for sang, men den var gået i arv fra fortidens vogterdrengene og benyttedes også af os, den lød med nogle langtrækkende toner, hvorefter fulgte nogle ejendommelige triller, når man ville have forbindelse med de andre vogterdrengene, så sang man disse strofer, som straks blev besvaret, somme tider fra 2-3 forskellige steder, som vedbliver indtil de bliver ked af det.

Til beskyttelse mod regn og blæst og også for at få lidt af forslå kedsomheden, gav jeg mig til at bygge en hytte, jeg fik fat i nogle granstave som blev stillet op i pyramide, som så blev beklædt med græstørv, og indvendig beklædt med halm, så den var lun og tør at opholde sig i når det var dårligt vejr, der var kun den ulempe ved den, at jeg manglede det fri udsyn over hele flokken, så man stadig måtte kikke ud for at se, hvorledes køerne de artede sig, for i dårligt vejr havde de altid tendens til at ville løbe hjem til den lune stald. Men trods det så havde jeg dog nogen gavn og glæde af min hytte.

Det kunne dog indtræffe, at et par eller tre vogterdrengene fra de nærmeste gårde, kunne få lejlighed til at komme sammen, når de vogtede deres kreaturer på græsmarker, som lå i nærheden af hinanden, eller man samledes på et sted, hvorfra der var fri udsigt over alle hjordene, så var det sjov og morskab og leg.

Nu havde de jo alle gået i ensomhed og kedet sig, men legen og morskaben fik næsten altid en kedelig afslutning, vi havde under legen glemt at passe køerne, som havde benyttet lejligheden og var havnet i roerne, ja så var legen forbi, og så smides træskoene for at kunne løbe lidt hurtigere til roestykket hvor piskene nu flittigt bliver benyttet, undertiden har de forskellige gårdes køer blandet sig mellem hinanden, så der bliver et mas med at skille den ad, og så bliver der ikke nogen komsammen eller leg den dag. Det var dog ikke altid at vi havde leg for når vi samledes, men holdt en lille rådslagning, om vi ikke kunne få lejlighed til at

brænde blus. Det var alle vogterdrengenes ønske at kunne få lejlighed til at få denne morskab med, men det var nu ikke så lige til at få denne, for det første var det forbudt, det var der jo så meget der var, uden at man altid efterkom det, for det andet skulle der jo samles brandmateriale, men når vi nu alle samlede det der fandtes på marken af halm, strå, vissent græs og tørre kviste, håbede vi at vi snart kunne få materiale til et anselig blus, vore træskoviske blev også ofret til formålet, dem kunne vi jo fornye når vi kom hjem, men så kom det store spørgsmål hvem kunne skaffe tændstikker, det var jo heller ikke så ligetil. Penge havde vi ikke så vi kunne købe dem, og selv om vi havde, ville købmanden nok ikke sælge tændstikker til en vogterdreng, da han jo nok vidste hvad de skulle bruges til, men nu skulle vi jo hver især, når vi kom hjem gøre forsøg på at skaffe tændstikker. Jeg fik nu ikke noget held med tændstikker, da mor nemlig opdagede at jeg havde et godt øje til den hylde hvor tændstikkerne lå, hun havde vel nok en anelse om hvorfor, hun rejste sig op og tog tændstikæskan og puttede den i lommen. Ja så kunne jeg jo ikke skaffe noget at tænde ild med.

Næste dag da vi blev samlede var der jo en spænding om nogen havde tændstikker og til al held havde en af dem fået fat i en æske med tre tændstikker. De bliver nu grundig undersøgt, om de var brugelige og ikke havde været benyttet før, de blev dog godkendte som brugelige alle tre, uden dog først at have prøvet deres godhed.

Bålet havde vi jo samlet og lagt til rette, nu kom jo det vigtigste om at få tændt og få det til at brænde. Nu bliver den første tændstik strøget af, men den gik ud straks, han får ikke lov til at stryge den næste af, nu må en anden prøve om han har bedre held med sig, han stryger og den gav en dejlig klar flamme som nu bliver sat til bålet, den fanger også straks, men trods pustning vil det ikke brænde, og går ud, nu havde vi kun en tændstik tilbage og hvis den heller ikke vil virke, så var det hele omsonst. Nu skal den tredie jo prøve om han kan få det til at brænde, den sidste tændstik bliver nu varmet, strøget og rullet i hånden og strygefladen fik en lignende omgang og så tændtes den og bliver sat til bålet og den fanger, og vi begynder alle tre at puste og det hjalp, ret snart begynder flammerne at slå ud af bålet, og nu holdt vi op med en besværlige pustning, hvor vi samtidig fik øjnene fulde af røg, nu kunne vi stå og nyde det herlige syn, at se flammerne bryde op igennem strået og høre de knitrende lyde og lugte den svedne røg.

Vi havde nu været så forsynlig, at vi havde gjort dette bål nede i en dyb mergelgrav hvor ingen kunne se os, og så var det lige i middagsstunden, hvor alle lå og sov til middag.

Efter at vi nu havde stået og frydet os over at det brændte, kom pludselig vildskaben over os til at danse rundt om bålet, vi hujede, hoppede og sprang, men midt under lystigheden kom vi i tanker om at den stærke røg måske kunne røbe hvad vi foretog os, så måtte vi jo med nogle grene vifte ind i røgen for at sprede den, så den blev mindre synlig.

Men hele dette festlige bal endte jo på same måde, som det plejede. Køerne de bæster, de skulle nok benytte sig af lejligheden, når vi havde noget for, hvor vi ikke kunne stå og hænge over dem, hvad de jo snart opdager, og så stikker de af, men for os blev det jo altid på en sådan brutal måde, vi blev kaldt bort fra legen og til den nøgne virkelighed.

Nu tror man måske, at disse tilfælde som de her beskrevne, var noget som skete hver dag, men det var det ingenlunde, for det første var det jo så yderst sjældent vi kom sammen, og det var heller ikke altid vi var så optaget af leg, uden at vi godt kunne passe vore køer, der har næppe været flere tilfælde end de her omtalte i hele vogtertiden.

Vi havde også en moseeng som køerne til tider græssede, men her var mange dybe grøfter, men køer er jo køer, de går bare og braser lige på uden at passe på når de ser en god bid, og så ligger de i grøften uden at kunne komme op, og når den prøver på det, arbejder den sig længere ned i mudderet, så måtte jeg jo løbe hjem på gården for at hente hjælp til at få den trukket op.

Et par karle følger så med, og de har et bagreb og en spade. Nu bliver bagrebet slået om hornene og så bliver der trukket og hevet, medens jeg hjælper til, hive i halen (man sagde altid rumpen) og med fælles bestræbelser får vi den da op af grøften, den var jo straks lidt medtaget af turen, men da den havde sundet sig lidt var den klar igen, men ikke klogere for det kunne hændes, at den kunne falde i grøften igen, når der var en godbid på grøftekant.

Vogtertiden var i grunden kedelig og trivial, i godt vejr kunne det gå an, når man først havde vænnet sig til ensomheden, men i dårligt vejr med regn og slud, og det var det al for ofte, ja så var det et hundeliv, der var heller ikke noget der hed søn- og helligdag for en vogterdreng, hver dag var kun hverdag.

Landpostbudet i vor by var blevet syg, og han skulle, i sådant tilfælde selv skaffe sig en stedfortræder, og han skulle oven i købet svare for at det var en pålidelig mand han sendte.

Han henvendte sig til far, om han ville påtage sig denne post, hvad far også lovede at ville gøre efter bedste evne, trods at han ikke havde spor kendskab til de postale forretninger. Men der var jo et kedeligt moment derved, og det var, at far ikke var stiv i skriftlæsning, og det ville der jo nok blive en del af ved denne bestilling. Så blev det besluttet, at jeg skulle følge med for at læse adresserne på brevene og andre skriftlige sager.

Jeg var vel en 9-lo år dengang, og havde gået i skole et par år og havde læst så meget, at jeg nok kunne tyde det skriftlige. Da stationen, hvor vi skulle hente posten lå en mil borte, måtte far og jeg gå hjemmefra al. 6 om morgenen, trods det at vi først skulle være der al. 8, men vi skulle jo tømme postkasserne som fandtes på vejen dertil, og der var tre kasser på ruten, resultatet deraf var vel en snes breve, som så ved ankomsten skulle stemples og afleveres, og da al dette jo var ukendt arbejde, måtte

vi jo begive os afsted i så god tid at vi kunne udføre disse arbejder i rette tid. Alt på henvejen gik også planmæssigt, og vi fik alt afleveret i rette tid. Nu bliver der et lille ophold indtil den ankommende post er der, denne tid benytter far og den anden landpost til at opfriske gamle minder fra krigen i 1864 hvor de begge havde deltaget, medens jeg giver mig til at studere i den lange liste med alle navnene og adresser, på dem som skulle have de forskellige aviser. Denne liste havde jeg jo meget arbejde med at tyde, og så var der ind imellem adresserne sat forskellige anmærkninger ved afleveringen til de steder som lå lidt afsides, nogle skulle have posten lagt i en trækasse, en skulle have den stukket i et hul i et træ, en anden i et drænrør, en tredje skulle have den lagt under en stenkiste og flere mærkelige steder, så det var jo ikke sådan ligetil at finde ud af den.

Nu bliver meldt, at posten var ankommet, så fik vi jo travlt med at få stoppet alle de mange aviser ind i tasken, som far så tog på nakken, og jeg bar brevene, som bestod af en snes stykker, og vi begiver os på vandring for at aflevere alle disse postsager, hvad vi begyndte med så snart vi var kommet udenfor stationsbyen, men nu kom jo det brydefulde med at finde de forskellige adresser som stod på denne liste, da vi ikke var lokalkendte der.

Efter at vi nu havde stået og kigget lidt på listen, uden at blive klogere siger far: "Lad os gå hen til møster, hun bor lige herved, hun kan nok give os underretning om hvor de forskellige folk bor". Vi gik da derhen, hvor vi blev vel modtaget, og hvor vi så spiste vor medbragte frokost, hvortil far fik en pæn snaps og jeg fik en sød snaps, som hun kaldte den og bagefter kaffe, så der var jo et pænt traktament, derefter fik vi jo forklaring på hvor alle adressaterne boede på hendes egn, som hun da betegnede med mange krydser og streger på listen, der nær havde blevet mere vildledende end den var i forvejen, men vi fandt dog ud af den og fik da også afleveret posten til de rette adressater i den by og omegn, men da vi kom til næste by var det lige så galt der, der var vi heller ikke stedkendte. "Lad os gå hen til en anden møster jeg har, som bor i denne by" siger far. "Hun kan nok give os besked." Jeg blev jo meget forundret over, at far sådan havde en møster i hver by vi kom til, jeg var dengang ikke inde i familieskabet, så jeg vidste hvor mange møstre at far havde, men dem lærte jeg efterhånden at kende, når jeg senere fulgte med far i alle hans løbende forretninger i de nærliggende sogne, far havde da næsten altid en møster, han skulle ind at hilse på, han havde nemlig otte møstre, som alle boede i de nærliggende sogne.

Hos denne møster fik vi så den oplysning vi behøvede, og fik så også afleveret posten i denne by. Jeg måtte jo stadig afkrydse de steder vi havde afleveret posten til og efterhånden som vi blev bedre kendt med uddelingen gled det bedre for os, ligesom det jo også lettede på den tunge taske efterhånden som vi fik afleveret en del af aviserne, men det gik ikke så hurtigt med afleveringen de steder, hvor vi skulle ind til folk, de ville jo gerne snakke, de skulle

jo have at vide hvorfor den gamle post ikke kom, når de fik det besvaret, skulle de så vide hvad hans sygdom bestod af, så kom snapseflasken på bordet, for posten skulle da ha en snaps. Tobaksdåsen blev også stillet på bordet med anmodning om at stoppe piben, det var noget som altid blev sat frem, når den gamle post han kom, men det med snapsen sagde far nej til, han var ikke afholdsmand og tog altid et par snapse til sin mad, men at drikke snapse i utide brød han sig ikke om, hvad der undrede den meget, den gamle post han sagde ikke nej, men tog sin snaps alle de steder, hvor han blev budt, fuld blev han aldrig, men man kan måske også sige, at han heller aldrig var helt ædru, men hvor mange snapse han end havde drukket, kunne det ikke mærkes på ham, hans næse blev ganske vist rødere år efter år, men på hans gang og hans tale kunne intet mærkes, men han var også trænet efter de mange års vandring med sin posttaske.

Vi fik efterhånden afleveret alle vore postsager og kom da hjem med en tom taske, glade over at den første dag var gået godt, det havde jo været en streng dag, som varede til hen på eftermiddagen, og jeg var da også dygtig træt, trods det at far skånede mig så meget som muligt, jeg var jo knapt en halv snes år og var jo ikke vant til at gå så lange ture, men da jeg var den der skulle tyde udskrifterne på brevene måtte far jo passe på at jeg ikke kørte træt, for hvordan skulle det så gå med postbesørgelsen når jeg ikke kunne vinde med. Det gik så planmæssig vel en otte dages tid, så var den gamle post atter rask nok, så han kunne besørges sin post igen. Ret snart efter fik landposten lov til at antage en medhjælper til at besørges en del af hans rute, Denne ekstrabestilling blev nu tilbudt far som også tog den på betingelse af, at når han ikke havde tid skulle drengene besørges det. Ruten var Farum mark og Overdrev, den blev så delt i to distrikter, jeg skulle have det ene og min to år yngre broder det andet. Jeg kunne jo sagtens udføre det, men med min bror havde far jo lidt betænkelighed ved at lade ham gå med posten, da han ikke kunne læse skrift, han havde netop lige begyndt at gå i skole og havde ikke lært den kunst at kunne læse, men da han nu så gerne ville gå med post, fik han lov til at prøve, om han kunne klare det. Mor læste så adresserne på de breve han skulle besørges, og for hvert brev der blev læst adressen for ham, lagde han mærke til, hvad ejendommeligt der var ved det, og efter disse mærker besørgede han brevet, og vi hørte aldrig at nogen af dem var afleveret forkert, nu var der dog heller ikke ret mange breve der faldt på distriktet.

Denne postrute besørgede vi et par års tid, men så tog den gamle post sin afsked, og så kom en ny, som var ung og rask, og som godt selv kunne besørges hele sin rute, og så blev vi jo afskediget, og det var vi i grunden kede af, for vi kunne godt lide at gå post, her gik vi, når vi først var gået hjemmefra, uden nogensomhelst kontrol og gik omtrent, som vi ville, og tog de adspredelser og morskab som kunne falde for på turen og med leg med andre drenge, og når vi blot kunne gøre os færdige og være hjemme inden det blev mørkt, så blev der ikke sagt noget

hjemme, fordi vi havde været så længe om at besørges posten, og mærkeligt nok, vi hørte aldrig nogen klage fra beboerne når de måtte vente noget længe på deres post, når vi havde været lidt for optaget af, hvad der mødte os på turen.

Nå men arbejdsløse blev vi jo ikke, så var der andet vi måtte udføre, der var jo kirkegården, hvor vi til tider havde nok at rive i, vi måtte jo også sørge for at far ikke manglede spoler når han vævede, vi måtte gå i skoven for at skære nælder til grisen, som var et godt foder i opvæksttiden, det var først når grisen skulle fedes, at den fik kærne, derfor måtte vi da den tid kom, ud i marken for at samle aks. Det var selvfølgelig efter at sæden var kørt hjem og med bondens tilladelse, det var nu heller ikke noget arbejde, som vi havde ret meget lyst til, at gå der og bukke sig for hver aks vi tog og puttede det i en lille pose, vi havde hængende på maven. Vi var jo flere børn, der gik og pillede aks, så når vi ikke havde kontrol med, blev det ikke ret meget med at pille aks, men derimod gik det bedre med legen, men det fyldte jo så lidt i posen, men det var jo sjældent, at vi var alene, da mor i de fleste gange var med, og så blev der jo ikke leget så meget, og der kom også mere i posen.

Når vi så var færdige med akspilningen, så tærskede far aksene og rensede avnerne fra kærnerne, hvor meget vi fik samlet husker jeg ikke, men der var da en god klump. Rugen blev sendt til bageren, hvoraf han så leverede et vist antal rugbrød, som vi så afhentede efterhånden når vi skulle bruge det.

Bønderne leverede også rug til bageren, som så leverede dem de brød, de kunne tilkomme i forhold til det, de havde leveret.

Byggen, som vi havde samlet, bliver nu lagt på trillebør og så kører vi den ud på møllen og får det malet til kornskrå, som grisen så bliver fodret med så den kan blive rigtig tyk og fed, til når den skal slagtes.

Vi samlede også brænde i skoven, dengang måtte man godt samle de gamle nedfaldne grene, nu skal de jo ligge og rådne, men skulle naturligvis først have tilladelse af skovfogeden, men så kunne man også tage lige så meget man ville af det, der var. Vi var gerne flere drenge i følge med hinanden, så var turen jo altid lidt mere sjov, og der var jo plads nok i skoven til at sprede sig i.

Vi gik så og samlede grene, og når vi havde samlet en favn fuld, gik vi hen og smed det udover skovgærdet i en bunke, og hver dreng havde sin bestemte bunke, som han stadig læssede af i når favnen var fuld, og sådan bliver de ved, indtil de mener, at det er passende at holde op, for så næste dag at fortsætte indtil der var samlet så meget, at der er læs. Så låner far et køretøj hos en gårdmand og kører ud og henter brændet hjem, og de andre drenge får også deres brænde kørt hjem på samme måde.

Der var også nogle gamle koner der gik og samlede brænde, men når de havde samlet så meget de kunne bære, tog de det på nakken og bar det hjem. Når vi havde fået vort brænde hjem, havde vi jo arbejde med at få det savet og hugget i stykker til

pindebrænde og stablet det op i en stak, og det var godt og tørt brænde, hvor der godt kunne være tykke pinde imellem.

Hvis det var slædeføre og søen var tillagt og kunne bære, kørte vi med vore slæder over til skoven, som lå på den anden side af søen, hvor vi også der samlede brænde og læssede så al brændet, der kunne ligge på slæden og kørte det hjem.

Det kunne være helt fornøjeligt, at være med på sådan en brændesamlingstur, hvori man var sammen med en del af byens drenge, hvor arbejdet blandedes med leg og morskab.

Det kunne hænde ved et fæstemåls indgåelse, at der stilledes den betingelse, at han foruden lønnen skulle have en eller anden rettighed, En ville have lov til at opføde en gris, eller et lam, en et par pund uld, en anden de træsko han sled, og meget andet. Min ældste broder havde hos sin husbond forlangt at få lov til at "gøre" en ælte tørv i hans tørvemose, hvad husbonden også indgik på, men på den betingelse, at han skulle gøre den på en søndag, for så arbejdede husmændene ikke i mosen, og så mistede bonden jo heller ikke hans arbejdskraft, når det skete på hans fridag. Endelig nåede vi dagen da vi skulle i mosen for at gøre tørv, og det var meget tidlig om morgenen at store bror kom kørende med arbejdsvognen, forspændt de to brune og holdt udenfor vort hus. Vi myldrede da ud allesammen med far i spidsen, vi skulle jo alle med for at hjælpe til med hvad vi kunne udrette, og de to små som intet kunne lave, kunne jo ligge og trille sig i den grønne eng.

Ved ankomsten til mosen bliver hestene spændt fra vognen og tøjret i græsset hvor de så skulle stå indtil vi fik brug for dem. Far var jo lederen, da han i sin ungdom havde været med til at gøre mangel en ælte tørv. På mosen var en meget stor kasse på en 8-9 alen på hver led. I denne kasse blev al tørvejorden kastet op i, og bliver æltet i den. Nu giver far og de to store brødre sig til at grave i den tykke fede mosejord, og smider spadestik efter spadestik op i kassen og det var hårdt arbejde. Da de nu har fået så meget tørvejord op i kassen, som de mener at kunne nå at færdigbehandle inden aften, holder de da op dermed, nu var de jo også tiden til frokosten, som nu nydes med god appetit i det grønne græs, efter den var nydt, skulle der begyndes på arbejdet igen. Nu bliver hestene hentet, da de skal ind i ælten og træde den. Den ene hest bliver bundet i halen på den anden, de bliver nu trukket ind i ælten og så måtte en af os drenge op på ryggen af hesten og ride rundt i ælten for at træde tørvejorden, så den kunne blive lind og tynd, medens der stadig bliver øst vand op i ælten nede fra tørvegraven.

I begyndelsen var det lidt vanskeligt for hestene at gå der og træde i disse fedtede lerklumper, det var jo lidt besværligt, og det kunne hænde at de gled og faldt midt i ælten, eller et ben hang fast i en klump, så den havde ondt ved at trække det op, så det var jo en lidt besværlig ridetur vi der fik. Men senere da ælten blev lidt lindere gik det bedre og vi blev da ved med at ride rundt i ælten,

indtil den blev så lind som vælling, så var den tjenlig til at lægges på engen.

Nu bliver hestene trukket op af ælten og ført hen til tørvegraven for at blive skyllet af, da både ben og bug var tilklistret af tørveælten. Nu skulle så ælten køres hen og lægges på et skråtliggende stykke jord. Til denne kørsel benyttedes en gumpekasse, det var en lille vogn med to hjul, med en firkantet kasse ovenpå, den kasse kunne vippe bagover ved at fjerne en pind som sad foran for at holde kassen fast. Nu bliver ælten skovlet op i gumpekassen, og når den er fuld køres den hen på liggepladsen, hvor pinden på gumpekassen bliver trukket ud og kassen vælter bagud, og hælder hele sit indhold ud på liggepladsen, så bliver den vippet op igen og sat fast, hvorefter der køres hen for atter at få den fyldt, og det vedbliver man med så længe der er mere tilbage i ælten.

Imedens går far og laver bede af den henkørte masse, han stryger det ud og glatter det, sådan at bedene får en passende bredde og tykkelse.

Der er nu fart over arbejdet, det gælder jo om at få kørt hele denne ælte op på pladsen inden aften. Far må jo også hænge i, da han jo foruden at slætte bedene, også skulle afridsse bedene i en tørvs størrelse, dertil havde han en slags rive med meget lange tænder, som sad med en passende afstand fra hinanden, men denne afridsning kunne ikke gøres straks når bedet var lavet, det skulle have ligget lidt, så noget af vandet var trukket i jorden og massen havde fastnet sig lidt, ellers ville det jo straks have løbet sammen igen. Bedene blev så afridsset, først på langs og så på tværs, og så var der ikke mere at gøre den dag, uden at lade dem ligge og tørres.

Vi nåede da at få hele ælten kørt op, og far blev også færdig med bedene og afridsningen til vi nåede aften, men det havde jo været en streng dag, og vi var jo alle trætte da vi kom hjem og skulle nyde aftenkaffen, som nu smagte os dobbelt godt med forvisning om, at vi havde gjort et godt stykke arbejde. Men arbejdet med tørv var ikke færdig dermed, der var en del at gøre ved dem endnu, men nu skulle de først ligge og tørre, så de kan blive faste, og dermed ville der gå nogle dage, og det der så var at lave, var noget vi drenge godt kunne udføre.

Da tørv nu var tjenlig dertil, måtte vi så ud på mosen for at vende tørv, så den underste side kunne tørre, så gik der nogle dage, så blev de kantet, det var at stille dem på højkant, efter den så havde stået på højkant i nogen tid, blev de sat i skruer, der var små stakke i pyramideform med god mellemrum i tørvene, så sol og luft rigtig kunne trænge ind og tørre på dem. Når de så har stået et stykke tid i skruer, hvorlænge afhænger af vind og vejr, er de tjenlige til at køre hjem. Hjemkørslen måtte jo også gøres på en søndag, hvor vi jo alle igen var i virksomhed med at læsse og køre hjem, og far fik da et par svingende læs tørv i sit tørvehus, hvad vi alle nød godt af i alle de lange vinteraftener. Hermed tror jeg nok, at jeg har skrevet om det, vi børn måtte udrette, man vil maske sige, at efter al

det, som her er om vort arbejde, var der aldrig blevet tid til leg, men det blev der alligevel.

Far og mor var godt indforstået med, at man også skal have lov til at lege, og vi blev heller aldrig hindret deri, når vi bare passede de sager vi skulle, men vi kunne jo ikke sige os fri for at være lidt misundelige på de drenge, som intet havde at foretage sig.

Der boede en brager lige overfor os, han havde 6 drenge, som aldrig blev forlangt til at bestille noget som helst, udover at passe deres skole, ikke engang blev de sendt i byen, når bageren fik lyst til en bajer, det bad han altid enten mig eller min broder om at hente til ham, men det havde vel nok sin grund i, at det måtte "Mutter" ikke vide, og så kunne han jo ikke så godt lade sine egne gå, da de nok ville røbe hemmeligheden, men vi var nu heller ikke ked af at gå i byen for bageren, for så vankede der altid en sukkerkringle. Derfor så snart bageren vinkede af os, var vi der med det samme.

Der var forresten et stykke arbejde til, som heller ikke var morsomt, og det var at vugge den lille søster. Vi havde en vugge, som vi alle 7 var blevet vugget i, den var stærk og solid, så den led ikke noget ved den ofte ublide behandling den fik, men der var også tømmer i den. Den var ikke ny da vi fik den, og den havde da dengang lullet mange børn hos dem, vi fik den af.

Et sådant stykke møbel blev jo gerne lavet hos en hjulmand eller en tømrer, for så vidste man, at den blev stærk og solid og kunne vare, og disse egenskaber havde også vor gamle vugge, men gængerne var i tidens løb slidte en del, og den yderste runding var blevet noget flad, derfor gav den jo et bump til hver side når man vuggede.

Det var jo som sagt et meget kedeligt arbejde at sidde der og vugge den vrælende unge og få hende til at sove. Til at begynde med vuggede man meget rolig og stille i håb om, at hun snart kan falde i søvn, og man så kan komme ud at lege, men da hun nu ikke vil sove, men bliver ved at vræle, ja så må der skrappe midler til, nu får vuggen et spark med det ene ben, så den hurtig vugger over og giver el vældig bump, med en snor som var sat fast i vuggens ydre kant, trækker jeg med et ryk vuggen tilbage hvor den atter får et bump, og så igen at spark med benet og ryk i snoren. Med denne medfart hun fik, blev hun naturligvis helt forstummet og holdt op med at vræle og faldt også snart i søvn, og jeg belavede mig på at liste af, men så snart jeg standsede vuggen, vågnede hun igen, denne bratte standsning vækker hende og så måtte jeg begynde forfra, men så sagtnede jeg vuggen langsomt, og så blev hun da ved med at sove, og jeg slap for at vugge hende mere for denne gang og sørgede så for at komme ud, inden hun vågnede igen, og det var næsten altid mig der blev sat til at vugge, da jeg var den ældste af de hjemmeværende.

Vore lege var jo ikke så godt organiserede, som de er nu. Sport kendtes ikke, og det var en sjældenhed at nogen gav sig af med at spille bold, og så var det kun piger, der gav sig af med det. Drenge

nedlod sig ikke med at spille bold det var kun for tøse. Drengene de spillede klink, og dertil skulle man jo have en slagskilling som der var slag i og kunne springe langt, når den med et bestemt slag blev slået mod et plankeværk eller en mur, dog var et plankeværk det bedste, en mur var så død at slå imod, men plankeværket var mere elastisk at slå imod.

Når den første havde slået var det jo om for den næste, at få sin skilling til at falde så nær den førstes skilling, så han med fingrene kan spænde fra den ene skilling til den anden, og så fremdeles så mange der var i spillet, men der var så også større chance for dem, som kom bagefter, da der jo så lå flere skillinger, og man kunne så være heldig at kunne spænde til en 2-3 stykker, og det gav jo stor gevinst, en knap for hver spænd, da disse sidste klinkere havde så stor fordel, blev der gerne trukket lod om deres plads i rækken, eller det gik efter tur. Der kunne jo være en vældig spænding ved en afgørelse om en eller anden havde vundet. Betingelserne for at have vundet var, at han skulle kunne vippe begge skillingerne op fra jorden, ellers havde han ikke vundet, og det skulle være hans eget fingermål, hvis han nu er så nær målet og han mangler at kunne vippe skillingerne, så forsøger han jo på om han kan forlænge fingrene ved at stå og trække i dem og strække dem, og forsøger igen, men det er dog sjældent, det giver noget resultat. Fingrene er jo ikke sådan at gøre længere end de engang er, og så er der jo ikke andet at gøre end at give fortabt og spille videre.

Vi havde også en anden leg, og det var at spille pind, den blev mest drevet om søndagen, og i den deltog både voksne karle og store drenge. Vi brugte altid en kæp på knapt en alen lang og en mindre pind på 6-7 tommer, og vi havde til spilleplads en lang bakke som lå inde i byen, men dog på et ubefærdet sted hvor vi kunne tumle os uden at genere nogen. Når vi nu samledes der om søndag eftermiddag for at spille pind, delte vi os i to hold, lige mange på hvert hold. Efter at have fordelt de gode spillere på holdene, trækkes der lod om, hvem der skal begynde spillet, det hold bliver så inde, de har indleg, medens det andet hold må ud i marken, de har udleg, og begynder spillet.

Der er lavet et lille hul i jorden, over dette hul lægges nu den lille pind af den der åbner spillet, med den store kæp "hytter" han nu den lille pind så langt ud, som han kan, så gælder det for dem, der er ude i marken om at gribe pinden inden den falder til jorden, hvis den bliver grebet er han færdig med at spille, og en anden af holdet må tage fat, men hvis den ikke bliver grebet fortsætter han med spillet og nu slår han pinden ud, bliver den ikke grebet så kastes pinden af en af holdet som er ude ind, og hvis pinden kastes så den kommer til at ligge på nipsehullet, eller bare en alen derfra er han færdig med spillet, derfor gælder det jo også for spillerne at få standset pinden på dens vej ind mod målet, og kan han være heldig at ramme den, og få den sendt et stykke tilbage, så vil den give bonus, da han skal til at måle de alen der er, fra det sted hvor pinden faldt

og til nipsehullet, det gælder jo om at få så mange alen som muligt, da det hold som først får 100 alen har vundet spillet, som var 2 øre pr. mand.

Men nu kommer den sidste akt af spillet, og det er at nipse. Pinden bliver lagt ned i nipsehullet, og med staven slår man på den ende af pinden, som rager op af hullet, Pinden springer nu til vejrs, nu gælder det om at ramme pinden inden den falder til jorden og sende den et godt stykke ud, og så bliver der igen målt derfra hvor pinden er faldet, rammer han ikke pinden er han færdig, men han kan slå til pinden 2 eller 3 gange medens den er oppe, tæller målene dobbelt for hver ekstraslag han har slået.

Sådan fortsættes der indtil alle i holdet har spillet.. Så måtte de ud og det andet hold kom ind. Når så et af holdene havde fået de hundrede alen har de vundet toøren, og et nyt spil begynder.

Her blev så forslået nogle timer med det, indtil det nåede henad den tid, hvor de der havde med kreaturer at gøre, skulle ud i marken for at vande og flytte dem, så fulgte gerne de fleste af dem med ud i marken for at hjælpe til, men det var mest fordi de så kunne få lejlighed til at få sig en ridetur når hestene skulle vandes eller rides hjem, og det var jo sjovt at komme til at ride i galop, og så lave et lille væddemål om hvem der kunne komme først til søen, og så i galop tilbage igen.

Det var dog kun om søndagen at leg og anden morskab foregik, om hverdagen havde gerne enhver sit at passe, så var det først efter fyraften at ungdommen samledes ved majtræet, hvor de underholdt hinanden med hvad, der kunne falde for, og hvor der kunne blive fortalt mere eller mindre gode historier. Det var jo særlig de unge karle, som nylig havde været soldat, som fortalte mere eller mindre sandfærdige historier fra soldatertiden, hvorledes de havde klaret sig i mange vanskelige episoder, hvori de jo altid havde været helten, og det var jo noget som vi yngre altid lyttede spændt efter.

Om vinteren var der jo meget at underholde os med, i den tid vi havde fri. Dengang havde vi jo vintre med sne og is i flere måneder i træk. Der var jo slædekørsel på alle de bakker der fandtes i byen og der var mange, men de var ikke alle lige gode. Der var nu skolebakken, som kun havde den fordel at være dygtig bred, så en masse kunne køre ved siden af hinanden, men den var ikke ret høj og heller ikke ret lang, den var kun for tøse og mindre drenge, den kunne en dreng, som havde lidt respekt for sig selv, ikke godt køre på, men så havde vi en anden bakke, den var nu så smal, at man kun kunne køre enkeltvis, man kørte et stykke ned af den, så svingede den brat om hvorefter kom så et meget stejlt stykke bakke, som endte brat ved en dyb grøft og et højt stengærde.

Denne bakke gav jo en spændende kørsel, og mange væltede i svinget, men var man kommet godt over det, så gjaldt det jo om at få standset slæden i rette tid, så man ikke røg ned i grøften, for så ville man ikke kunne undgå at slå panden imod stengærder, og det kunne jo få slemme følger, jeg husker dog et tilfælde hvor det skete, og han blev temmelig slemt tilredt.

Vi havde også en anden bakke og det var den hvorpå vi spillede pind om sommeren. Det var just ikke nogen spændende kørsel, at køre på den, da den ikke var ret stejl, men så var den til gengæld meget lang, og det kan jo også have sine goder at køre langt, selv om det kun er med ringe fart. Og så havde vi jo Storebjerg, men det var ikke så tit vi kom der, den lå lidt udenfor byen, men her var en bakke som både var lang og stejl, her kunne rutches med iltogsart, og for enden af bakken lå en stor flad mark, som man kunne køre et godt stykke henad inden slæden standsede, men så havde man en meget besværlig tilbagegang for at få startet en ny tur.

Vi havde også en anden måde til at få slædeture på. Dengang da vi havde disse snevintre kørte alle med kane, både i arbejde og til fornøjelse. Når vi så så en kane holdende hos købmanden eller et andet sted, løb vi jo hen og stak slæderebet om en eller anden bøjle på kanen og holdt så fast i rebet og satte sig på slæden, men når manden kom ud og kørte med kanen, så fik man sig jo en rask slædetur ud af landevejen, men når man så ikke ville køre med længere, gav man blot slip i rebet og så var man fri af kanen, men det kunne jo hænde at der var flere drenge som ville køre med, så bindes den ene slæde i den anden, så der kunne blive en hel række slæder bag efter kanen, men det var lidt vanskeligt at styre slæden for de sidste i rækken, da de jo gerne svingede, og det endte jo også med at de væltede. Det var yderst sjældent, at vi blev jaget væk fra kanen, når manden kom ud og så hele dette påhæng, der kunne jo være en enkelt sur og gnaven imellem, men de fleste morede sig selv derover.

Vi kunne jo også på anden måde få os en kanetur ved at stå på glitten, det vil sige at stå på mederne, men så havde vi ikke slæden med. Når vi hørte en kane var i nærheden, som jo let kunne høres, da der altid kørtes med bjælder eller klokkespil, så var vi jo parate til at springe på kanen og stå på mederne, og hvor vi til tider kunne være lige så mange som der kunne stå på begge meder, så kørte vi med indtil vi mødte en anden kane, så hoppede vi af den og kørte så med tilbage igen, men det kunne jo hænde at vi ikke mødte nogen kane, som kunne køre os tilbage igen, og vi så i håb om at møde en kane, var kørt lidt for langt med, ja så måtte vi jo gå, men det var jo ikke så morsomt som at køre, og vi fortrød også at vi var kørt så langt med.

Men når isen kunne bære, så skulle vi jo alle prøve den, og gadekæret var jo det, der først kunne bære, så myldrede jo hele byens ungdom derhen, men gadekæret var jo ikke så stort, så der var jo ikke megen plads til at drive nogen issport imellem alle disse mange småbørn, som gik der og trissede omkring. Her var jo et ufarligt sted, hvor mødre nok kunne lade deres mindreårige børn løbe og glide på isen. Men så snart at søen var tillagt og kunne bære, forlod alle de større drenge gadekæret og gik til søen, hvor her var en anderledes tumleplads, her kunne blive skøjtebane i en større vidde, især når isen var spejlblank, men det var jo ikke dem alle, som havde skøjter, men så havde de da altid en slæde, som de jo også kunne fare hen

over isen med, når de med en ispej kunne skubbe slæden henad isen medens de selv sad i den, men var det blæsevej, satte man et sejl på slæden, en gammel sæk var et udmærket sejl, men i mangel deraf kunne man bruge sin trøje eller frakke, og så kunne man jo ordentlig suse hen ad den glatte isflade, men det blev jo ensrettet kørsel, da man jo måtte køre derhen hvor vinden førte en hen.

Men så kom jo den besværlige tilbagegang med lige stik modvind, den var jo ikke så morsom, og gik jo heller ikke så hurtigt. Det var et lille kort referat af vore vinterfornøjelser, som man her på landet bedre kunne udnytte end børn i København. Vi havde jo de store områder hvor vi kunne drive vor leg, og så var vi jo heller aldrig så mange så vi gik hinanden for nær, undtagen når gadekæret lige var tillagt og kunne bære.

Der var dog en ting til, som trods det var et arbejde, vi skulle udføre, så var det en fornøjelse at være med dertil, og det var at være klapper ved jagterne i skovene. Der var to slags jagter, den ene var kongejagten, hvor altså kongen skulle være deltager, sammen med alle forstvæsenets mænd og andre jagtherrer, som hørte til honoratiores, men desværre, kongen var aldrig med på de kongejagter, der var i vore skove.

Til disse kongejagter blev bønderne tilsagt til at skulle afgive en mand, eller flere, det afhang af gårdens størrelse, til at være klapper. Da nu bonden ikke kunne afse nogle af sine folk til det stykke arbejde, så lejede han en dreng til at udføre denne pligt, som tilfaldt hans gård, og det var et arbejde vi gik og glædede os over at skulle være med til.

Den anden slags jagt kaldtes for kavallerjagt, og det var en jagt som skovrideren selv ordinerede når han fandt det passende, og dertil indbød sine venner og andre til at deltage i jagten, men til denne jagt havde han ikke ret til at tilsige klappere, men måtte selv skaffe og betale dem, men han kunne nemt anskaffe det antal klappere, han havde brug for, ved blot at henvende sig til skolelæreren, og da han kom med forespørgsel om, hvem der ville, var der jo mange flere, der meldte sig, end der var brug for, så udvalgte skolelæreren dem, som han mente var bedst egnet dertil.

På jagtdagen mødte så alle vi klappere og meldte os til skovfogeden, vi fik så alle udleveret en stor tyk kæp, den skulle vi have til at slå på træerne med for at forskrække dyrene og få dem jaget hen mod jægerne. Efter at vi alle var blevet forsynet med kæppe, bliver alle klapperne, under anførsel af en skovløber, opstillede i række inde i skoven, og der var ikke ret mange alen mellem hver klapper, jægerne fik deres pladser anvist af skovrideren. Vi fik så ordre til at klappe på træerne og iøvrigt gøre så megen larm som det var muligt, hyle vræle og skrig op skulle vi, og det var jo noget for os drenge, som der ellers altid blev tysset på, må vi blev for larmende, vi hamrede, hylede og skreg, så de stakkels dyr for afsted i vild flugt for at komme bort fra al det spektakel og løb så lige hen hvor jægerne stod med geværet parat, og så fik den en kugle, og så var den færdig. Der var dog enkelte dyr, der reddede

livet ved at bryde igennem kæden, de kunne nemlig høre skuddene fra den modsatte side og har vel så indset, at kæden var mindst farlig at komme igennem, trods at vi kyste og jagede efter dem, der var endda et stort rådyr som for igennem kæden og i farten rev skovløberen omkuld, jeg hørte at han gav et vræl fra sig idet han faldt, men han rejste sig straks igen uden at være kommet noget til.

Da denne "sæt" var taget, blev der holdt frokost, som vi klappere holdt sammen med skovløberne og husmændene på en grøftekant, hvori vi lå og hørte på deres historier og vittigheder som faldt af medens de tog sig nogle gode hiverter til maden. Jagtherrerne blev jo beværtede inde hos skovrideren.

Da frokosten var forbi blev vi opstillet til en ny "sæt" et andet sted i skoven, og efter den en tredie sæt, hvor alt gik på samme måde, men da den var endt, var jagten forbi, og det blev bekendtgjort med signal af jagthornet. Så skulle vi jo alle hen og se hele jagtudbyttet. På en grøftekant lå alle dyrene på rad, side om side, rådyr, ræve, grævlinge og harer. Det var næsten lidt vemodigt at se alle disse dyr som vi nylig havde set springe omkring, de lå her døde allesammen, og vi skulle jo så hen og føle på dem og glatte deres skind.

Efter at vi nu havde fået vort honorar, det var vistnok 50 øre, så stejlede vi jo hjemad, medens vi fortalte hinanden, hvad der var passeret os denne tur, ligesom vi jo også var midtpunktet næste dag i skolens frikvarter hvor begivenhederne fra jagten blev fortalt, som man for at gøre sig måske nok har overdrevet det lidt.

Vi havde jo en del at gøre med de adelige frøkner og enkefruer som boede i stiftelsen lige overfor. De var ellers meget flinke og rare, men de havde så mange sære og tossede ideer, ihvertfald efter vores begreb. De var til tider lidt forvirrede og rendte lidt rundt i det. Vi drenge måtte så tit gå med brev til stationen for fruene, når hun ikke havde fået sit brev færdigt i rette tid, så hun kunne få det afsendt med posten, så kom hun jo over til os og beklagede sig over at posten var gået, og det var et vigtigt brev, som skulle afsted i dag, om ikke en af drengene kunne bringe det til stationen, ja så måtte vi jo gå med brevet, og der var en mil til stationen, og det var jo en tur på et par mil vi der fik, fordi hun ikke kunne blive færdig i rette tid. Det var dog kun breve, som skulle længere bort, hun sendte med posten, de breve, hun sendte til sine nærboende bekendte måtte vi gå ud med, og der var nogle af dem, der boede en halv og en hel mil borte. De breve vi besørgede for hende var aldrig lagt i konvolut, hun havde en egen made at lægge brevet sammen på, det var bukket om som en sløjfe og lukket med en oblat, men brevhemmeligheden var jo ikke ret stor på denne forsendelse, for vi kunne læse enkelte brudstykker af det skrevne som vendte udad, men trods disse og flere andre ulemper der var for os drenge, ved at skulle stå til deres rådighed, så var de meget flinke og omgængelige. De var ikke formuende og havde vist ikke andet at leve af end det månedlige beløb som de fik fra det adelige

kloster, og når de skulle leve standsmæssig blev der aldrig noget til overs, men adelige, det var de jo og flagede med splitflag, det var også fars bestilling at hejse det, når det skulle til vejrs. Henne i vognporten stod endnu resterne af fortidens herlighed, kareten som var indrettet til firespand, og på væggen hang det sølvpletterede seletøj med blinkerne som sad på hestens hovedtøj, det var nemlig kun de adelige, som måtte køre med blinker, men nu stod det her og rustede op, da det aldrig blev benyttet, de havde jo hverken heste, kusk eller tjener, som der jo hørte til sådan et køretøj, derimod var det en fornøjelse for os drenge, når vi var derovre at foretage os en køretur i det herskabelige køretøj, enten på bukken, hvor vi agerede kusk og tjener, eller vi sad inde i vognen og agerede herskab.

De rejste gerne bort hver sommer, hvor de opholdt sig vidste vi ikke, men det har nok været hos familie og bekendte. Under deres bortrejse havde de så bortlejet hele deres lejlighed til en læge Djørup fra København, så hvis de har kunnet boet gratis de steder, hvor de opholdt sig, har denne bortlejning af deres lejlighed givet dem en god ekstrafortjeneste, da den blev lejet ud med al tilbehør, men der var en ting som ikke fulgte med og det var deres sølvtøj, de havde nemlig en masse sølvtøj som stammede fra forfædrenes tid, dette sølvtøj som lå i en stor kasse fik vi til opbevaring under deres bortrejse, det blev så sat op på loftet, hvor det blev stående til de atter kom hjem.

Det var jo store værdier at have ansvar for i et hus hvor aflåsningen var så primitiv som den var hos os, når vi gik ud blev der sat en krog indvendig på døren, ud til gaden, og så gik vi ud af køkkendøren, som der ikke var andet lukketøj på, end et klinkfald, hvad der iøvrigt var i alle dørene, og så blev der sat en pind for døren, og det var hele aflukningen. At denne pind blev sat for døren, var just ikke for at man dermed mente at have døren bedre lukket, den sad der for at avertere de eventuelle besøgende at vi ikke var hjemme. Det havde jo været en let sag at gå ind og tage al sølvtøjet, især her hvor pinden viste, at her var ingen hjemme, dog tror jeg ikke at far eller mor var ængstelige for at sådan noget kunne ske, og jeg tror heller ikke at andre end omflakkende personer ville forgribe sig på det, ihvertfald ville næppe nogen af dem få den tanke, at der kunne være så store værdier i sådant et gammelt hus.

Vi havde det til opbevaring i mange år, og afleverede kassen uberørt hvert år. Når de kom hjem. Der skete ikke noget med sølvtøjet hos os, men en skønne dag brændte deres hus med sølvtøj og det hele.

Fester holdt far og mor ikke, hverken fødselsdage eller anden mærkedag blev hvad man kalder for holdt, de blev ikke glemt, men fester og sammenkomst i den anledning havde vi ikke. Da vi var mindreårige, fik vi næsten altid et lommeterklæde til fødselsdagen, og det var altid et som var påtrykt nogle kolorerede billeder eller en

circusforestilling, eller lignende, hvad vi jo var meget henrykte over at få. Det var altid en sat ret, at vi fik risengrød til middag på vores fødselsdag, og var næsten det bedste ved fødselsdagen, for vi elskede risengrød.

Den eneste fødselsdag som blev holdt var mors, og det kom sig af, at den faldt på første nytårsdag, og det var jo en dag, hvor alle var hjemme, og så blev der jo i begge anledninger gjort lidt mere ud af dagen, og der blev brygget et par glas punsch til at drikke mors skål med, men fremmede var der ikke.

Selv deres sølvbryllup blev ikke holdt, jeg husker ikke hvorfor, men da mor ved den tid havde begyndt at skranke lidt, kan det jo være, at det har været grunden, men det var nu heller ikke så almindeligt at der blev festet i arbejderklassen ved sølvbryllup eller runde årstal, jeg erindrer kun et par tilfælde, og det var blandt "bedre folk".

Konfirmationerne, hvoraf der jo var en del af hos os, gik også meget stille af, der var opstillet et pænt frokostbord ved hjemkomsten fra kirken, men gæster var der ikke, og gaver var der heller ikke noget der hed.

Til min konfirmation kom der en fætter og en kusine og besøgte mig i dagens anledning, han gav mig en krone fra sin far og et kort fra sig selv, hvorpå han havde skrevet et vers. Af en af de adelige frøkner fik jeg seks kroner, hun havde nemlig været min gudmoder, da hun havde båret min ringhed ved dåben.

Der var dog en af brødrene, som fik en stor konfirmationsfest, og det var den ældste. De adelige damer gjorde nemlig festen for ham og en anden konfirmand som var en af naboerne, og begge konfirmandernes forældre og søskende var indbudt som gæster. Festen stod ovre hos dem i den store stadsstue, hvor også de blev beværtet med spisning og hvad dertil hørte, og der blev sunget og holdt tale, og alt gik smukt og højtideligt til.

Det var jo et meget smukt træk af dem at holde denne fest for konfirmanderne og os alle, og det må jo ikke have kostet så lidt, især da de jo ikke var formuende, og ellers ikke havde mere end til dagen og vejen. Jeg husker nu ikke så meget af den fest, trods at jeg selv var med, men jeg var kun seks år dengang, så hvorledes den foregik, har ikke fæstnet sig i min erindring. Der var dog en dag, som far og mor altid mindedes, og det var den 18. april, som var den dag, far blev taget til fange i krigen 1864, og blev ført langt ind i Tyskland hvor han var krigsfange i 18 uger.

Det er den 18. april hørte vi altid den ene sige til den anden, og så talte de sammen om minderne fra den tid, det hændte tit, at far glemte sin fødselsdag, men den 18. april glemte han aldrig.

Selv om vore forældre ikke holdt selskaber, så undgik de dog ikke al selskabelighed, men kom af og til sammen med nogle af byens folk, men det var kun til kaffe, og som regel fik mændene en "lille sort", det var kaffe hvor fløden erstattes med en snaps rom eller cognac, men i mangel deraf kunne

en snaps brændevin også benyttes, og som de nu sidder og nyder, medens passiaren går, kan det hænde, at de også tager en til det andet ben. Kortspil brød far sig ikke om, han spillede aldrig kort, og vi måtte som børn heller aldrig spille kort hjemme.

Når nogen udenbys af familien kom på besøg, så bestod traktementet af så pænt et aftensmadbord, som der efter forholdene kunne fremstilles, hvortil tages et par snapse eller tre, og det er jo noget vi alle ved, at sådan et par dramme kan løse tungebåndet og snakken og livligheden forhøjes derved. Det morede os børn at se de ellers adstadige fædre blive livlige snaksomme og sige vittigheder, især når der derefter vankede et lille glas toddy. Dette er nu alt, hvad der kan siges om selskabeligheden i vort hjem.

Far og mor var ikke det, man kalder stærkt religiøse, det vil sige, at de ikke var af dem, som man kalder hellige, og som render til kirkelige møder, og som ikke kan komme sammen uden at synge salmer og tale gudelig, det var ikke på den måde de udviste deres tro, de havde deres indvendig og gik stille med det, men de har nok været ligeså troende uden al det. Far og mor gik til alters en gang om året, som var en almindelig skik med en årlig altergang. Når man ville gå til alters, så måtte man først lade sig indskrive dertil, enten hos præsten eller hos degnen, det var for at de kunne vide hvormeget brød og vin de skulle have med i kirken til altergangen.

Når far og mor skulle til alters, så ikklædte far sig det sorte tøj med diplomatfrakken, mor tog sin sorte kjole på, men ved altergang blev guldhuen ikke benyttet, derfor tager hun sin sorte hue på, den var syet i samme facon som guldhuen, men var overtrukket med sort lasting. Hagebåndene, som var hæftet op på siden, var også sorte.

Ved altergang måtte man ikke gerne have nydt noget inden man gik hjemmefra, da man helst skulle nyde alterbordet fastende, men det er jo ikke så nemt at overholde det, når man var oppe kl. 5 om morgenen og altergangen var kl. 9, og når man til daglig plejer van at få frokost kl. 8, kræver maven jo sin ret, derfor tog de sig en ganske lille ret inden de gik til kirke.

Efter altergangen blev altergængerne, af de udenfor kirken stående taget i hånden og ønsket til lykke og velsignelse. Sådan var skikken. Så iler far og mor hjemad, hvor vi børn havde dækket så pænt et frokostbord, som vi formåede og modtog dem med den samme udtalelse. Så går vi alle til bords og nyder frokosten, vi var jo alle godt sultne, da klokken var henad tolv. Resten af dagen foregår i stilhed og de giver sig af med noget arbejde, måske går de sig en tur i stilhed og de giver sig af med noget arbejde, måske går de sig en tur gennem skoven og langs med søen, men først har far sørget for at blive af med det stive stadstøj som generede ham en del, særlig det stive kravetøj, som sad og stak ham i halsen. Mor skiftede også kjole, men det var af anden grund, det var for at spare på den fine

sorte kjole, så går de en tur sammen med de mindreårige børn, de større gik jo deres egne veje. Ja sådan gik søndagen, når far og mor havde været til alters.

Ved altergang dengang var der ikke nogen der tænkte på hygiejne eller smitte, alle altergæsterne drak, ikke alene af samme krus, men også på samme sted på kruset, hvor en anden lige havde drukket, at det jo kunne være meget smittefarligt, var der ingen der skænkede nogen tanke, dog må præsten vel nok have haft en tanke derom, da han sener drejede kruset, så den næste satte munden ved siden af, og sådan drejede han kruset for hver, men når der var mange gæster og kruset var drejet helt rundt, så måtte præsten jo alligevel give vinen af kruset, som var benyttet en gang. For at bøde på det havde præsten så senere en serviet ved hånden, hvormed han aftørrede kruset, hver gang en havde drukket deraf.

Nu siges der, får hver sit glas, men jeg kan ikke tænke mig hvorledes den Kalk drikkes. Nå, men det er jo ikke om hvordan det er, men hvorledes det var, at der skal skrives om.

Medens vi er ved kirken, vil jeg skrive om nogle kirkeskikke. Når en kone havde fået et barn, vel at mærke, en gift kone og ikke en ugift pige, når hun så første gang efter barslen kom til kirke, måtte hun blive stående i våbenhuset, indtil præsten kom og førte hende ind i kirken og hen til den stol hvor hun skulle sidde. Grunden hvorfor denne ceremoni udførtes, ved jeg ikke, men jeg har som dreng mange gange set præsten komme inde fra kirken og taget hende ved hånden og ført hende ind. Hvis jeg dengang havde spurgt om hvorfor, så havde jeg vel nok fået det at vide, men dengang interesserede det mig ikke, og nu er de døde, som kunne give mig oplysning derom.

Der var også noget der hed kirkestævne, og det var når sognefogeden havde et eller andet cirkulære, om en eller anden lovparagraf, som han havde fået ordre til at oplæse ved kirkestævne. Der hang i våbenhuset en sort tavle hvorpå stod malet Kirkestævne, når den ikke benyttedes hang den med vrangen udad. Når så sognefogeden havde noget at bekendtgøre for kirkegængerne, vendte han tavlen inden han gik ind i kirken, hvor han overværede gudstjenesten inden han foretog sine embedspligter. Denne tavle averterede så de ankomne kirkegængere, at der skulle være kirkestævne efter endt gudstjeneste, og så vidste de jo at sognefogeden havde et eller andet at meddele dem. De blev så stående udenfor kirkedøren indtil sognefogeden kom og stillede sig midt i forsamlingen med sine papirer hvoraf han oplæste paragrafferne.

Det var jo ikke noget, som særlig berørte kirkegængerne, men det var det eneste sted hvor de fleste af sognets folk kunne træffes samlede. Iøvrigt blev plakaten opslået på sprøjtehusporten og på majtræet til videre bekendtgørelse.

Dengang havde præsterne ingen fast løn. De fik jo en hel prædtegård med tilhørende avling på en 50-60 tønder land, nogle drev den selv, og fik jo derigennem en særlig indtægt. Andre forpagtede den bort for et beløb og forskellige naturalier af det som en gård frembringer, og så var der jo noget som hed "Tiende efter Kapitteltaksten" som bønderne måtte udrede, men jeg kan ikke forklare hvorledes og hvordan denne tiende blev beregnet.

Der var også noget, der hed offerdag, hvor enhver i sognet skulle give et beløb i forhold til gårdens størrelse, der var fastsat en bestemt sum for de forskellige steder, hvor der ikke må gives under, men at give over det faste beløb måtte de jo gerne gøre. Offerdagene var på de store helligdage, jul, påske og pinse.

Nogle dage før offerdagen blev der udsendt offersedler til dem der skulle ofre, de blev skrevne af degnen, som tillige var skolelærer og også kirkeværge. Degnen havde også offerdag samtidig med præsten, men hans offer var efter taksten betydelig mindre end præstens, derfra stammer vel det gamle mundheld. Når det regner på præsten så drypper det på degnen.

Disse offersedler, hvoraf der blev udstedet to til hver, med mandens navn på den ene side, på den anden side stod præsten, på den ene seddel og degnen på den anden, i disse sedler blev så offeret indlagt til hver især. Sedlerne fordelte skolelæreren imellem skolebørnene, som så bragte dem omkring til de forskellige steder på vejen hjem fra skolen. Man så nemlig ved den lejlighed hvorledes øgenavne og tilnavne var så indgroet blandt folk, så når deres døbenavn blev sagt, var der ingen, som kendte dem, jeg husker engang at skolelæreren spurgte om nogle af os vidste, hvor en Kristen Nielsen boede, men der var ingen der kendte nogen af det navn. Efter at vi nu havde siddet og grundet lidt på denne Kristen Nielsen siger skolelæreren, om vi kendte Kresten Husar, Kresten Husar, råbte vi alle i munden på hinanden, jo ham kendte vi jo alle, men der var ingen der vidste han hed Nielsen.

På offerdagen mødte så alle dem der skulle ofre med deres offer indsvøbt i offersedlen, sådan at titlerne vendte udad, henholdsvis præsten eller degnen, så de kunne se hvad hver især skulle have.

Der var måske mange af dem, som kun kom i kirken når de skulle ofre, eller helt undlod det og sendte sin karl som stedfortræder, eller en anden af gårdens medlemmer til at aflevere sit offer. Efter endt prædiken og medens den sidste salme synges, går alle de der skal ofre nedad kirkegulvet og hen til alteret hvorpå de lægger deres offer, og går så rundt bagom alteret og tilbage til deres plads.

Ved barnedåb blev der også ofret til præsten, her var det fadderne som måtte ofre, og som ligeledes under sidste salme går op til alteret, hvor de lægger et beløb på alteret, som de synes de vil ofre på den sag, her var ikke nogen bestemt takst.

Til bryllupper og begravelser blev honoraret akkorderet med præsten, for et større eller mindre beløb, alt efter omstændighederne. Denne betalingsmåde kunne jo give anledning til, når en eller anden ved en begravelse har udtalt sig med, at det var en smuk tale at præsten holdt over den afdøde, at der er blevet svaret ham med, ja, men det har også nok været en tale som har været til over 30 kroner. Der var jo dem som havde den opfattelse, at jo mere en tale kostede, des bedre blev den.

Der er en slags mennesker, der laver sådanne historier om præsten, der forlanger 20 kroner for en smuk tale, men da manden ikke synes at ville ofre så meget, siger præsten, at han også godt kunne få en pæn tale for 10 kroner, og de kan forresten også få en til 5 kroner, men så bliver det også det bare sludder, men det er selvfølgelig en opdigtet historie, en præst ville aldrig udtale sig sådan.

Kapellanen, som blev lønnet af præsten, havde en særlig offerdag, men det var ganske frivillig for dem der ville ofre, derfor blev det bekendtgjort i kirken når det var hans offerdag, og var han afholdt af menigheden, blev her jo også ofret en del kroner på alteret til ham. Det var jo nok en dag han har været spændt på, at se hvad den kunne give. Lønnen for en kapellan var jo ikke så overvældende stor, jeg husker at min søster - som var barnepige hos kapellanen - fortalte at hun havde hørt fruene sige til kapellanen, at hans støvler trængte til forsåling, ja, sagde han, det ved jeg godt, men det må vente til jeg har haft offerdag, så jeg kan se, hvad den giver.

Det ville jo være menneskeligt, hvis han ikke kunne undgå at tænke på sit offer under prædiken. Nu bliver præsterne lønnet på anden måde, så hvis en afdød får en smuk ligtale, kan det ikke siges, at det var fordi den havde kostet så og så meget,

Medens vi er ved det kirkelige, vil jeg fortælle om et tilfælde, der viser, at der gives dem, for hvem rang og stand og standsforskel spiller en stor rolle, og måske mest for dem som står på det nederste trin af rangstigen. Der var engang en kapellan i Farum - ikke den før omtalte kapellan - men en tidligere, han blev for resten senere sognepræst ved en af Københavns største kirker - Denne kapellan holdt en vinter bibellæsning i begge kirkesogns skoler, han bad da far om at følge med ham, dels for selskabs skyld og det var jo også rart at være to, når man om aftenen går igennem den mørke skov, og far var en stor kraftig mand, hvad præsten i grunden også var, og gode fodgængere var de begge to som jo var en god egenskab til dette, for de havde lange veje at gå. Den første skole de var i gik alt udmærket, da præsten var færdig med sin oplæsning, blev præsten og far budt ind på skolen til et veldækket kaffebord, hvor de havde det fornøjeligt en times tid, hvorefter de begav sig hjemefter. Den næste skole, de var på gik jo også meget godt. Ved oplæsningen og al det, men da fruene der var lidt fint på det og holdt på etiketten, bad hun kun præsten og ikke far ind til kaffebordet. Præsten

var det jo en ære at have til bords, men klokkeren kunne hun ikke tænke sig, at han skulle være med ved deres bord. Far, som jo godt kendte hendes fine fornemmelser, havde heller ikke ventet at blive indbudt, han havde en svoger boende i den by, og havde regnet med at ville gå hen til ham, medens præsten drak kaffe på skolen, derfor siger far til præsten, at han ville gå hen til sin svoger. Ja men nu skal vi jo ind og have kaffe" siger præsten, men far sagde, at han nok ikke fik kaffe der. "Næ siger præsten, de må ikke forlade mig, vi skal holde sammen", og han tog far under armen og førte far ind til bordet, hvor han tog en stol og sagde. "Værsko Jens Olsen, de skal sidde ved siden af mig". Fruen stod med en sur mine og så på præsten, som der kom trækkende med klokkeren, men måtte jo finde sig i denne mesalliance. Far tog det ikke fortrydeligt op, men morede sig derover.

Det var nu også det eneste sted, hvor klokkeren ikke måtte sidde til bords sammen med præsten.

Så har jeg ikke mere kirkeligt at meddele, der er måske nogle, der vil sige, at der er lidt for meget kirkeligt i mine beretninger, men når ens arbejde i både barndom og ungdom mest har været i kirke og kirkegård, så er det jo ikke så mærkeligt, at mange erindringer kommer derfra.

Julen gik forholdsvis stille af, ihvertfald mens vi var mindreårige og alle var hjemme, det var først senere, da de ældste var rejst hjemmefra, og kom hjem for at fejre julen hjemme, at der blev gjort lidt mere ud af julen.

Juleaften var vi jo først til juleaftentjeneste, nogle af os i "embedsmedfør" og nogle som tilhørere, vi havde jo først om eftermiddagen måttet være far behjælpelig med at pynte kirken og få opstillet de mægtige juletræer, som blev sat oppe ved alteret, hvorpå sad en masse lys, men selvfølgelig uden pynt.

Efter hjemkomsten derfra havde mor dækket juleaftensborde, og det var risengrød juleaften, og vi ønskede heller ikke noget andet, da vi alle elskede risengrød, der var jo også i den anledning gjort lidt mere ud af den, da den var kogt i sød mælk og smørhullet var større og et tykkere lag kanel på.

Vi fik ikke andet end risengrød, men vi brød os heller ikke om andet. Mor havde ikke tid til at gå med i kirke, for hun bagte æbleskiver og der skulle bages mange, så der var nok til alle juledagene, det var nemlig den eneste slags kage, der blev trakteret med til dem, som kom til os i julen, der blev altid budt på æbleskiver og en snaps. O, hvor var det dog nogle dejlige æbleskiver at mor hun bagte, jeg har aldrig senere smagt sådanne æbleskiver, og så var det ikke sådanne indfaldne og runkne æbleskiver som man får nu tildags, de var lige så runde som kugler, det var en fornøjelse at se mor stå ved komfuret med sin æbleskivepande, og se hvordan hun med et rask tag med gafflen kunne vende en æbleskive, men mor holdt nu ikke af at vi stod og hang over hende når hun bagte æbleskiver. "I står bare og bliver så lækkersultne" sagde hun, så fik vi hver en æbleskive og pålæg om at gå og blive borte til hun var færdig med at bage.

Vi havde også juletræ, som vi havde pyntet med kræmmerhuse, hjerter og lidt andet pynt som vi havde klippet ud.

Når så grøden var spist gik vi rundt om træet og sang en julesalme, og så var det slut med det, og efter at vi så havde fået kaffe med æbleskiver, hvoraf mor sørgede for at vi hver fik lige mange. Efter de så var fortæret, var det blevet sengetid, og dermed var den juleaften endt, gaver fik vi ikke, vi havde jo også været til Asylts julefest, hvor vi der havde fået både gaver, legetøj og godter.

Der var dog en juleaften at min søster kom med det forslag, om vi ikke skulle give far og mor en julegave, hun havde set hos købmanden, at der stod et par kopper, hvorpå stod skrevet med store forgyldte bogstaver - Til Fader og Til Moder, det syntes hun kunne være så morsomt, men de kostede 50 øre, og det var mange penge for os at skaffe, som vi dog ved fælles hjælp fik samlet sammen, hvorefter vi begge fulgte ad til købmanden for at købe disse kopper, som vi så meget højtideligt overrakte far og mor der jo blev "forfærdelig glade" for denne gave, som jo samme dag blev indviet i mors gode kaffe.

Sådan en bagatel, vil man måske sige, men det var ingen bagatel for os, alle de rådslagninger der gik forud og så de anstrængelser for at få samlet beløbet, og så det at far og mor meget glade takker for gaven, de følelser som vi her bliver berørt af, kan ikke beskrives.

Jeg husker også en juleaften, der var en nevø af de adelige derovre, som var i besøg hos dem. Han var en ung student, han kom ind til os og spurgte, om ikke et par af drengene måtte gå med hen til købmanden og hjælpe ham med at bære noget, han skulle købe. Det var vi jo straks villige til, især da vi godt kunne lide ham, han var altid så rar.

Jeg og min bror gik så med, da vi kom ind til købmanden siger så studenten, nå drenge hvad vil i så ha af al det her ligger på disken, vi blev jo helt forfærdede over dette spørgsmål. Ha! siger vi, der var da ikke noget vi ville ha, vi var jo bare gået med for at bære det, som han købte, nå ja siger han, det skal i også, men vil i ikke udsøge jer en genstand, som jeg vil forære jer i julegave, ja så forstod vi jo først meningen og var ikke længe om at finde en ting som vi synes om. Jeg valgte et penalhus med penneskift og pen og blyant med viskelæder i den ene ende, min bror udsøgte sig en lille blikæske, vi var jo beskudne, så bad han os om at udsøge noget til de små derhjemme, hvad vi så også gjorde, og gik så hjem med alle julegaverne, som han sagde at vi skulle lægge under juletræet, og når vi havde danset om juletræet, skulle jeg dele gaverne om. Da vi kom hjem gik han ikke med ind, men bad os om at hilse vore forældre og ønske en glædelig jul.

Han var også beskeden og ville derfor ikke gå med os ind og modtage tak, hvad far dog fik lejlighed til dagen efter.

Det var da et smukt træk af sådant et ungt menneske at tænke på os og glæde os med julegaver, som han ikke ønskede andet for, end den han så i vore glade ansigter.

Der blev som sagt ikke gjort så meget ud af maden juleaften, det var først juledag at mor dækkede med madvarer hun havde tilberedt, der blev så dækket et pænt frokostbord med flæskesteg, sylte, det var et stykke kogt flæsk hvor sværen var skåret i terninger og i hver terning var sat en hel peber, pressesylte, asier og rødbeder, og så var der sigtebrød, som lå i lange skiver, dug på bordet, knive og gafler og tallerkener og så brændevinskarafien, det var et bord der kunne fryde vore øjne, og det varede julen ud.

Jeg var engang på en maleriudstilling, hvor et sådant julebord var malet, og det var så livagtigt, at jeg ligefrem kunne stå og smage på de forskellige retter, men det har vel været minderne, som bevirkede, at jeg kunne smage det, jeg så.

Når vi gjorde juleindkøb hos købmanden, måtte vi have en særlig stor kurv med, for så gav købmanden juletilgift og det kunne fylde ligeså meget som det vi købte. Tilgiften var gerne et pund chokolade til konen, en flaske rom til manden, en almanak, et spil kort og et kræmmerhus bolcher til børnene, så husker jeg ikke mere, men det var jo heller ikke så lidt. Mine to ældste brødre, som var ude at tjene, var ikke hjemme juleaften, da de jo holdt juleaften på gården, hvor de tjente, der var jo også travlhed med at få alt i orden, inden de skulle ind til juleaftensnadver, alle redskaber skulle sættes på plads, gården skulle fejes og stalden renses og strøes, kreaturet skulle i anledningen have et ekstra foder og lænkehunden skulle have rent halm i hundehuset og et godt ben at gnave i.

Efter at de er blevet færdig med deres arbejde, går de hen ved vandhanen og vasker sig, så de kan møde renvaskede og vandkæmmede til juleaftensnadveren. Deres entre i stuen bliver lidt mere højtidelig end til daglig. Forkalen som er den første der træder ind, går hen og tager manden og vor mor i hånden og ønsker glædelig jul, derefter følger de andre og ønsker glædelig jul, derefter følger de andre og ønsker glædelig jul, men det sker i rangfølge, som nøje bliver overholdt, først forkarlen, så første og anden karl, derefter kom husmanden og røgteren, så store og lilledreng, som så sætter sig ved bordet i samme rækkefølge med manden og vor mor ved bordenden. Tragtementet bestod også kun af risengrød som er opøst i store lurfade, hvoraf en tre fire mand søber af hvert fad.

Der tales ikke meget under spisningen, da der jo er sådan lidt julestemning over dem. Efter spisning bliver der sunget en julesang og dermed var så den højtidelige del forbi. Juletræ havde de ikke. Så rejser de sig fra bordet, og i den højtidelige anledning går de hen og tager manden og vor mor i hånden og siger tak for mad i same rækkefølge.

Nu stopper alle mændene deres piber af mandens tobaksdåse, som var stillet til rådighed, og så damper de jo på deres piber, medens snakken går om et eller andet, derefter kommer vor mor ind med en stor bolle fuld af æbleskiver, som hun nu fordeler til dem, så de får lige mange hver, Så går manden hen til

hjørneskabet, hvor han tager et spil kort, og så blev der spillet kort om æbleskiver, indtil det blev sengetid, og så var den juleaften endt.

Nytårsaften morede vi os med at slå potter på dørene. Vi havde jo længe før gået og samlet på ammunition til dette øjemed, ethvert anselig potteskår, gamle revnede fade og krukke og andre lignende ting blev lagt til side til at bruges nytårsaften. En rumlepotte havde vi også lavet. Det er en krukke, hvorover var spændt et stykke svineblære hvori var bundet et stykke rør, som når man fugtede fingrene og gned på røret, så afgav den en hul rumling.

Nytårsaften, efter at vi havde fortæret risengrøden, samledes vi med et par andre drenge med favnen fuld af potteskår, rumlepotten og lommerne fulde af ærter, dem brugte vi til at smide på vinduerne, sådan en håndfuld ærter kastet på et vindue kunne sætte en slem forskrækkelse i livet på inde i stuen, men der var det gode ved ærterne, at de var ufarlige og kunne ikke slå ruden i stykker.

Den første der skulle have en potte på døren var Sisse Pe Jens, for hun blev altid så gal og kom ud og skældte og smældte og lovede al landsens ulykker over os skarns unger, som ikke kunne lade hende være i fred, medens vi løb det bedste vi kunne. Ja nu jeg skriver dette, må jeg sige, at det er med gruelse at jeg bekender, at vi kunne bære os sådan ad.

De steder hvor vi vidste at de blev gale og skældte ud, der løb vi jo væk fra såsnart potten var slået på døren, men de steder hvor de morede sig over spøgen, der løb vi ikke fra, når vi enten havde givet dem en potte eller en håndfuld ærter eller der var også et andet middel til at gøre spektakel med, det var et langt stykke ståltråd, som vi gjorde fast ved et vindue og strøg på det med en fil, det kunne gøre et forfærdeligt spektakel.

Når vi nu havde alarmeret dem inde i stuen, og så at de kom ud for at skulle fange os, så gemte vi os i loer og lader og andre gemmesteder, medens de går og søger efter os, hvis vi så har gemt os al for godt, så de ikke kan finde os, må vi jo give et lille tegn med rumlepotten, hvorefter de så snart har fundet os, og vi bliver så ført ind i stuen, hvor vi til straf for vore meritter bliver trakteret med et fad æbleskiver og en sød snaps, hvorefter vi går videre til andre, hvor det samme foregår, indtil vi har opbrugt hele ammunitionen, så går vi hjem, dygtig forædte af alle de mange æbleskiver vi måtte spise.

Det var jo de nytårsløjer som vi drenge lavede, og som jo var ret harmløse, når man ser bort fra besøget hos Sisse Pe Jens, derimod var de nytårsløjer som karlene udførte grovkornede nok, men der var vi ikke med, da de blev udført senere på aftenen, og ved den tid fik vi ikke lov til, at gå ud, da vi var børn.

Først næste dag fik vi at vide, hvad de voksne havde lavet, sådan noget som låger der var taget af og slæbt bort og forbyttet var kun småting imod alt andet de havde lavet. Vogne var væltede eller stillet på højkant, et sted så vi at en gammel vogn sad og red oppe

på rygningen af taget af et af udhusene og meget andet. Man kan jo godt forstå, at manden er blevet godt gal i hovedet, da han kom ud og så sin gamle vogn stå deroppe, hvor han nu ville få et større stykke arbejde med at få den ned igen, men han meldte det dog ikke til politiet, hvad der vel heller ikke kunne have nytte af, det ville jo ikke blive nemt at få opklaret, hvem der havde lavet det.

Der var dog en nytårsaften, da jeg var noget ældre, hvor jeg var med blandt nogle som var på nytårsløjer, hvor betjenten kom og overraskede os og dikterede os en mulkt for vores meritter, og som blev ordnet på den måde, at han gik omkring til de der havde været med og opkrævede mulkten som var på 2 kroner, men han kom ikke til mig, trods det at han havde sagt til en af de andre, hvor han var for at opkræve mulkten, at nu skulle han hen til Anders, men han kom ikke, af hvad grund ved jeg ikke, men det kan næppe være af den grund, at 60 år derefter blev hans sønnesøn gift med min sønnesdatter.

Fastelavnsfesten havde tabt meget af sin tidligere glans, og det var ikke hvert år i min ungdom, at de unge karle red i spraglede dragter på vælige heste og slog katten af tønden. Så vidt jeg husker, har jeg kun overværet det fire gange. Næ så kunne min far anderledes fortælle om de fastelavnsfester fra hans ungdom, som varede i to tre dage og nætter i et træk.

Vi drenge lavede os en trekantet fastelavnshat af en gammel avis, den blev så pyntet med påklippede stjerner og andre figurer, som vi havde udklippet af kulørt papir, en hvid skjorte havde vi trukket uden på tøjet, den var også påklippet med kulørte papirfigurer, og så var dragten færdig, og vi gik så hen hvor tøndeslagningen skulle foregå, hvor der af de større drenge blev slået nogle drabelige slag på tønden med det håb om at slå den ned, og så kunne det, til deres ærgrelse, ske at en lille spirrevip slår det afgørende slag og bliver katekonge og fik de goder, som fulgte med titlen. Efter tøndeslagningen var vi nogle stykker som slog sig sammen og gik rundt omkring i byen og sang og raslede ved dørene, for dem vi vidste at de var så venlig stemte, jeg som kunne spille harmonika havde den med for at spille til de andres sang. Der var de steder, hvor jeg blev opfordret til at give et solonummer på harmonikaen, og jeg tror nok at den gjorde sit til, at der kom så mange skillinger i kassen.

Efter at vi havde været rundt til alle dem vi mente var værd at besøge, så løb vi jo hjem igen for at tælle det indsamlede beløb, som vi så delte ligelig mellem os, hvorefter skillingerne snart blev omsat i sukkerkringler, lakrids, bolcher eller andre sager, og dermed var vores fastelavnsfest forbi.

De voksnes fastelavnsridning, hvoraf jeg bedst husker den sidste, som jeg overværede, og som så vidt jeg ved, har der ikke været nogen fastelavnsridning senere. Jeg var vel den gang 15-16 år. Der var ophængt en tønne på vejen bag kroen, der kunne de ride rundt om efter at have slået til tønden, for så at give den et nyt

slag. Jeg stod på en jordvold nær tønden, da jeg var engageret til at blæse nogle raske marcher på min kornet, til opmuntring og opildning for fastelavnsriderne, jeg husker at det var så stærk frost, så ventilerne på kornetten frøs fast, og så var jeg jo forhindret i at kunne blæse de raske marcher, som jeg i forvejen havde indøvet, jeg måtte da nøjes med de løse toner og blæse nogle signal marcher og nogle tra-te-ra-er. Det var jeg meget ked af, da jeg ville brilliere med de flotte stykker jeg havde indøvet, og som jeg efter min egen mening spillede godt.

Når de så havde slået tønden i stykker, red hele styrken med katekongen i spidsen byen igennem for at vise deres ridt i de pragtfulde dragter. Derefter var den del af fastelavnsfesten forbi, og de svedige heste blev sat på stald. Festen sluttede med et bal i kroens dansesal.

Når en dreng eller pige var konfirmeret og skulle ud at tjene, så skulle de have en "Skudsmålsbog". Den skulle udstedes og påtegnes af sognepræsten, heri anførte han navnet, fødselsår og dato, forældrenes navne, dato for dåb og konfirmation. I denne skudsmålsbog, som skal betales med 20 øre, står der en del paragraffer til underretning for både husbond og tyende, hvorledes den skal behandles og forstås.

Når en husbond fæster et tyende, er han berettiget til at indføre i dets skudsmålsbog, fra og til hvilken tid det er fæstet, og i hvilken egenskab og for hvilken løn. Det kunne jo også afgøres på den måde, at manden gav et beløb som kaldtes fæstepenge, det var lige så bindende. Husbonden skulle, forinden tyendet forlader hans tjeneste, indføre i dets skudsmålsbog fra og til hvilken tid det har tjent ham. Indfører husbonden i selve skudsmålsbogen, enten noget skudsmål eller nogen som helst anden bemærkning end de i paragraffen omhandlede, skal han, når det af tyendet forlanges, under en privat politisag dømmes til at betale det, hvad det koster at få bogen ombyttet hos politiøvrigheden, og kan desuden idømmes en bøde indtil 20 kr.

Denne paragraf blev jo ikke så nøje overholdt, da jeg har set flere skudsmålsbøger hvor husbonden, trods forbudet, har skrevet at vedkommende har tjent ham tro og villig og andre gode egenskaber, men det var jo også hun, når tyendet klagede over det indførte, at der kunne blive en politisag, ingen ville jo klage over at en husbond, der havde været tilfreds med tjeneste, og havde indført det i hans skudsmålsbog. Noget andet var jo hvis der var skrevet noget ufordelagtigt om ham, så ville han vel nok gøre indsigelse og drage ham til ansvar. Derimod var det ofte at en karl ved en tjenestetids ophør, at han bad husbonden om en anbefaling. I denne kunne han så skrive så meget eller så lidt han ville.

Et tjenestemål gjaldt for et halvt år, med skift eller begyndelse første maj eller første november, som var bestemte skiftedage. Når den tid var udløbet og begge parter var tilfredse med hinanden, skulle der

indgås et nyt fæstemål for næste år, når de ikke ville gøre forandring, hvor karlen som regel benyttede lejligheden og forlangte et lille pålæg på lønnen. Lønnen bliver som regel ikke udbetalt før tjenestetiden var afsluttet, eller ved hver skiftedag, maj og november. Dog kunne en karl jo tage op af lønnen, når han trængte til penge, men den der gjorde det blev almindeligvis ikke regnet til de støtte og solide, undtagen når der var særlige grunde derfor.

Når så skiftedagen kom, og de så ikke havde taget noget op af lønnen, eller kun lidt til fornødenheder, så havde de jo en samlet sum til klæder og andet, hvad de havde brug for og lidt til at more sig for, da de jo gerne havde betinget sig et par dages frihed ved skiftedagen, dengang kendte man ikke til ferie.

Dette gælder jo kun for de solide i pengesager. Der var jo også dem som stadig gik og tog af lønnen, så når de nåede skiftedagen, var der intet., eller kun ganske lidt igen. Men så var der jo også dem, som kunne gå og være så sparsommelige hele sommeren, for at kunne få hele beløbet samlet udbetalt til skiftedagen, og så efter at have gået og soldet nogle dage, da at komme hjem igen, uden en øre på lommen og uden at have fået andet for sine penge end nogle glade dage, og det er jo et trist resultat af en hel sommerløn. En karl havde sidst i firserne 160 kroner i årlig løn, 120 kroner for sommeren og 40 kroner for vinteren, samt kost og logi. En pige havde 40 kroner i halvårlig løn. En dreng havde 20 kroner for en sommer, det var ikke alle der havde brug for en dreng om vinteren. Min ældre broder fik dog lov til at blive i sin plads om vinteren, men da han skulle gå 4 dage i skole, fik han ikke andet end kosten for sit arbejde, da han næste vinter også skulle gå til præsten, så ville han ikke have ham, og da den rige gårdmand ikke mente, at han kunne fortjene maden for det arbejde, han udførte både før og efter skolegangen, ja så måtte han jo hjem og være hjemme i den vinter, endskønt der var nok at føde hjemme, da der var seks søskende foruden ham.

Efter konfirmationen fik han 20 kroner mere om året, altså 40 kroner, da han jo nu var fri for skolegang, så de nu kunne udnytte hans fulde arbejdskraft, efter to års forløb fik han 60 kroner årlig og vedbliver med den løn, indtil han kunne påtage sig karlearbejde og få karleløn.

Der var jo også røgter på en sådan gård, men det var sådanne gamle affældige mennesker, som man synes havde ondt ved at stavre sig frem, og hvor de ikke fik andet for deres arbejde end kosten. Jeg undrer mig over, at sådanne skrøbelige mennesker kunne passe en sådan kvægbestand på en 20-30 kreaturer med flytning og vanding, når de stod på marken, og ligeledes med pasning når de stod i stald, men det gjorde de, og der var ikke ret mange hvilepauser i deres lange dag, hvorefter de hastede hjem til konen for at lægge sig til hvile, for atter næste morgen tidlig at begynde forfra.

Den gang var der jo ikke noget der hed aldersrente, derfor måtte sådanne gamle folk, som ikke

kunne gå i spand med de yngre, påtage sig dette arbejde, selv om det ikke gav andet end kosten, for ellers var der ingen anden udvej end fattigvæsenet, og det ville jo enhver ærekær mand helst undgå. men der er vist ingen der ved hvad en røgter er, det var dengang et gammelt pus, som ikke kunne bruges til andet. Nu kaldes han fodermester, og er af stor betydning på en gård, men kreaturets røgt og pleje foregår jo nu efter videnskabelige former.

Der var jo også en husmand eller to på en gård, og dem der ikke kender bedre vil jo mene, at når en gårdmand har en gård, så må en husmand have et hus, hvad han også kunne have, men det var ikke altid at en husmand var husejer, han var kun daglejer på gården og arbejdede med alt forefaldende.

En husmands løn var en krone daglig om vinteren. Fra første april til høst og hele efteråret til november en krone og 60 øre daglig alt på egen kost. De steder, hvor husmanden fik kosten, var lønnen det halve. Da det ikke var alle gårde, der havde brug for husmand om vinteren, var der jo nogen af dem, som var ledige. De måtte jo så tage de enkelte job, som kunne falde for, eller de måtte tage tærskearbejde til 50 øre om dagen på egen kost, hvor det ovenikøbet bliver betydet ham, at det er en barmhjertighedstjeneste at de gør ham ved at lade ham tærske sæd, så godt som gratis.

Husmændenes ugeløn fik de altid udbetalt lørdag aften efter endt arbejde, hvorefter de jo går hjem til konen med denne store løn, hvor af der nu skulle gøres indkøb af varer hos købmanden til næste uges forbrug. Dette indkøb blev altid besørget af husmanden selv, dels fordi konen har nok at gøre med alle de børn de havde i hjemmet, for det var jo så mærkeligt indrettet dengang, at jo mindre råd de havde til at føde børnene, des flere fik de, og det var gerne en 6-7-8 stykker hos dem hver. Derimod hos de store rige bønder, der fik de kun 1-2 højst 3, om det lå deri, at dengang kom storken med de små børn, og de har ikke forstået at aflevere dem efter råd.

At husmanden gerne ville gå på indkøb, trods dagens besværligheder var jo for, at her ville han så træffe andre husmænd, som han kunne få en snak med, man så da gerne lørdag aften det særsyn, husmændene komme anstigende med købmanden som mål, hver med sin spånkurv i hånden eller hængende på armen, rygende på deres pibe, begive sig ind til købmanden hvor de afleverer den seddel hvorpå konen havde opskrevet de varer han skulle købe. Købmanden stiller så sin tobaksdåse til deres rådighed, for at de kan stoppe deres pibe, eller der vanker en cigar som de ryger medens de samtaler om tidens spørgsmål, der kunne jo også af og til falde en cognac af til dem medens købmanden afvejede de varer de skulle have, og hvor han som tilgift får et stort kræmmerhus bolcher

Derfor var dette lørdagsindkøb så eftertragtet af husmændenes det var sådan et lille komsammen, og købmanden havde dengang sin butik åben til både kl. 9 og 10 lørdag aften.

En karl fik jo altid sin kost og logi på gården, hvor han tjente. Lønnen var jo så godt som ens alle

steder, men det var kosten jo ikke, derfor var det om at gøre, at skaffe sig et vide, når man ville gøre forandring, om det sted hvor de havde tænkt at tjene, var et godt eller dårligt madsted. Logiet var jo mer eller mindre godt alle steder, da det jo bestod af de berygtede karlekamre, et hummer der som regel var halvmørkt, gulvet var de fleste steder af ler, sengene sammentømrede kasser, derimod var sengeklæderne som regel ret gode, udover det fandtes der ikke andet end et par stole, og karlene måtte meget ofte ligge to i en seng, som opholdsrum kunne de ikke benyttes, de var kun lige til at ligge og sove i og pladsen var iøvrigt helt besat, da enhver karl havde en stor lågkiste til at have sit tøj i, De havde jo lov til at opholde sig i borgerstuen om aftenen, hvor der var lys og varme, men det var jo ikke altid så morsomt at sidde inde mellem de "sæle" og være under kontrol, og så måtte de jo gå andre steder hen for at forslå aftenen.

Når en karl tog fæste i et andet sogn, skulle han inden en vis tid møde hos sognefogeden med sin skudsmålsbog, hvori han noterer hans afgang fra sognet til det andet sogn, hvor han så må møde til det sogn for at få meldt tilgang af sognefogeden der.

En sognefoged var jo sognets største autoritet, han havde jo politimyndighed, og enhver skulle rette sig efter hans anordninger, han var tillige lægdsmand og havde med udskrivningsvæsenet at gøre, for ham måtte de unge karle, som havde nået den alder, møde for at blive indskrevet i rullen. Indkaldelsen og hjemsendelsen måtte han også uddele og påtegne. Ja han blev jo regnet for en stor mand, især da han også var dannebrogsmænd.

Der var også i sognet en brandfoged, han var også en stor autoritet indenfor sit område. Han blev valgt af sognerådet for et tidsrum af tre år, hvorefter en anden blev valgt, i modsætning til sognefogeden, hvis tjenestetid gjaldt for livstid. Brandfogedens pligter trådte jo først i kraft ved ildebrand, hvor han var øverstkommanderende og hvor alle hans anordninger skulle lydes, var der fremmedsogns sprøjter til stede ved en ildebrand, skulle de stå under hans kommando, ligeledes skulle han ved den årlige sprøjtemønstring tilsige brandmandskabet til denne, hvor han skal påse om alt materiellet er i orden, og at det virker som det skal.

Der var også en snefoged som blev valgt på samme måde, han havde jo kun med sneen at gøre, sørge for at sneen blev ryddet af landevejene, og få dem gjort farbare for køretøjerne.

Så længe sneen røg og føg, kunne det ikke nytte at begynde at kaste den væk, derfor måtte snefogeden, sammen med nogle mænd begive sig ud i fygevejret for at lede kørslen ind på markerne, så de kunne komme udenom de værste snedriver.

Ved vejen, hvor der var en omkørsel, blev der sat en stang med en halmvisk på hver side af den, så kunne de kørende se at her skulle de køre ind, og vedblive med at køre der indtil et par andre stænger viser hvor de skal køre ud på landevejen igen, og sådanne afvisere måtte der sættes flere steder.

Når så fygevejret var hørt op, blev bønderne

tilsagt til at sende så mange snekastere som de efter bestemmelsen skulle levere, antallet afhang af gårdens størrelse. Det er snefogeden som giver tilsigelsen til snekastningen, som altid lød på møde ved majtræet klokken det eller det. Det kunne godt blive en anelig styrke som samledes ved majtræet, med deres skovle og kulsuffer, alle i lange fedtlæderstøvler og huerne krænget godt ned om ørerne, der var dem som i mangel af støvler havde beviklet benene med halmbånd og gik i træsko hvori også var lagt et par solide træskoviske. Ellers var et par træskostøvler det bedste fodtøj til at gå og vade i sneen med. Når så snefogeden møder, drager han af med alle snekasterne hen til steder, hvor sneen har samlet sig.

Vi havde strenge og langvarige vintre dengang, hvor der til tider kunne falde en masse sne. I 88 havde vi en forfærdelig masse sne, den lå som hele skanser på begge sider af vejen, når den var kastet op, der måtte snekasterne kaste på lad, det vil sige at snekasterne kastede sneen op til andre snekaster, som så måtte kaste den videre. Der var da snekastning i mange dage, da der var mange veje som skulle ryddes. Hovedvejene skulle jo først gøres farbare, derefter kom så alle bivejene. Ved de store snedage blev alle tilsagt, d.v.s. alle grundejere, indsidere, det var dem der boede til leje, de havde ingen snekastningspligt og kunne derfor lade sig leje af husejere som ingen folk havde at sende og som ikke selv ville gå.

Her var snefogeden også øverste myndighed, men han kunne somme tider have lidt vanskeligheder ved, at der blandt hele den store flok kunne være nogle urolige hoveder, især når de skulle holde frokost på kroen, hvor de havde taget sig nogle ordentlige hiverter til maden.

Far kastede altid sne for købmanden, jeg husker at far havde en snes snekastningsdage for ham det år, og var ikke blandt de først tilsagte.

Der var også noget der hed skorstenssyn, til denne bestilling var udvalgt tre mand som skulle gå sognet rundt for at syne alle skorstenene for at se om der var nogen fejl ved dem, om de havde revner eller andre skavanker som kunne være farlige når ilden kunne finde vej derigennem og derved sætte ild på huset.

Det var en farlig post at have, især for dem som holdt meget af de våde varer, og det gjorde de fleste dengang, for der blev skænket snapse op til dem hvert sted de kom og de mange snapse gjorde jo at synet blev svagere og svagere, så de til sidst hverken kunne høre eller se nogen skorsten. Jeg husker et år ved et skorstenssyn at de to af skorstenssynet måtte bære den tredie hjem, enskøndt de ikke selv var så godt gående, så hårdt havde dette skorstenssyn taget på ham, det var dog ikke i vort sogn, men i nabosognet.

Vi havde også ligsynsmænd i sognet, til denne bestilling var der udvalgt to mand, hvoraf far var den ene, de skulle når en var død, møde på stedet hvor den døde lå og attestere at den døde virkelig var død. Dertil fik de udleveret et dødsskema, hvori stod alle de tegn

som en død skulle have for at være virkelig død, hvis disse kendetegn fandtes på afdøde, skulle de så udstede dødsattesten. Gebyret herfor var, så vidt jeg husker, en mark (33 øre).

Dog kom far aldrig i funktion med dette ligsynsvæsen, da det var en fortidslevning fra ældre tid at de benyttede ligsynsmænd, i vor tid var det altid lægen som udstedte dødsattesten, men der skulle ifølge paragrafferne fra dengang være ligsynsmænd, så sognerådet måtte jo udvælge et par mand til den bestilling, selv om de vidste at ingen ville benytte den. Endelig var der også stævningsmænd, det var to mand som skulle følge med sognefogeden som vidner når han skulle stævne eller pante folk for skatter og lignende. Det var jo en kedelig bestilling at have, de var jo ikke velsete når de kom, så der var jo ikke noget der hed snaps, så de kom jo ikke så nemt i den situation som skorstenssynet, hvad de vanskeligt kunne komme til, de var jo øvrighed som ikke måtte bestikkes, på hverken den ene eller den anden måde. Så tror jeg nok at jeg skal slutte denne del af min levnedsskildring, Jeg har skrevet det, ligesom det har faldet mig i hu, derfor kan der godt være skrivefejl imellem.

København d. 10. februar 1952
Anders Peder Olsen.